

Visioner för den finländska läroboken

En kvalitativ intervjustudie

Pia Grotenfelt

Avhandling för magisterexamen

Fakulteten för pedagogik
och välfärdsstudier

Åbo Akademi

Vasa, 2020

Abstrakt

Författare Grotenfelt, <u>Pia</u> Sofia Caroline	Årtal 2020
Arbetets titel Visioner för den finländska läroboken En kvalitativ intervjustudie	
Opublicerad avhandling för magisterexamen i pedagogik Vasa: Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier, Åbo Akademi	Sidantal (tot.) 68
Referat <p>Läroboken har sedan 1200-talet varit det primära läromedlet i den finländska skolan och dess utveckling har påverkats av den mångfacetterade samhällsutvecklingen. Den finländska läroboken fortsätter att utvecklas av bl.a. nya läroplaner och lagar, ny teknik och nya innovationer i samhället. Den finländska lärobokens framtid är dock osäker och är därmed värd att studera.</p> <p>Den finländska läroboken konstrueras utgående från den nationella eller utbildningsarrangörens läroplan, men från en och samma läroplan går det att skriva ett oändligt antal läroböcker som till form och innehåll kan se helt olika ut. Lärobokskonstruktionen går därmed hand i hand med läroboksutvecklingen. Ökning av digitalisering och medieanvändning i samhället har även inverkat på utveckling av läroboksformaten från den tryckta läroboken till flera olika digitala lösningar.</p> <p>Läroboksforskning har utförts relativt mycket, men det är till stor del splittrat. Tidigare läroboksforskning visar att forskare har lagt tyngd på bl.a. lärobokens roll i undervisningen, läromedelssituationen i skolan, e-läroböcker och på hurdan en god lärobok kunde se ut. Ingen forskning gällande visioner för läroboken påträffades under letandet av relevanta studier.</p> <p>Syftet med denna studie är att undersöka visioner för den finländska läroboken genom att intervjua aktörer från olika yrkesgrupper inom läromedelsbranschen. Avsikten är även att undersöka om det finns eventuella skillnader mellan yrkesgruppernas visioner. Följande forskningsfrågor ligger som grund för studien:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Hurdana visioner har olika aktörer inom läromedelsbranschen för en bra finländsk lärobok (vision 1)?2) Hurdana visioner har olika aktörer inom läromedelsbranschen för den framtida finländska läroboken (vision 2 och 3)? <p>Svar på avhandlingens forskningsfrågor erhöles kvalitativt genom intervjuer som undersöktes med fenomenologisk forskningsansats med ett framtidsperspektiv. I undersökningen deltog tio respondenter som arbetade med läroboksutveckling från tre yrkesgrupper inom läroboksbranschen. Det insamlade datamaterialet</p>	

analyserades genom identifiering av essenser, från vilka teman bildades med underliggande aspekter.

Resultatet visar att respondenterna i de tre yrkesgrupperna diskuterade visionerna i fem generella teman: innehåll, form, effekt, kontext och funktion. De tre första temana kunde ytterligare delas in i underliggande aspekter. I visionerna för en bra lärobok betonades innehåll mest av de fem temana, medan temat form betonades mest i de två framtidsvisionerna.

Från de tre visionerna kan man se en tydlig utvecklingslinje i hur den finländska läroboken eventuellt kommer att utvecklas i framtiden. Respondenternas svar visar en ökning i lärobokens digitalisering i samband med individualisering av innehållet till den enskilda eleven. Ju längre in i framtiden samhället utvecklas ansågs det även att läroboken kommer att bli en aktiv, självständig och funktionell enhet.

Sökord / indexord

Lärobok, läromedel, framtidsforskning, vision, läroboksutveckling
Oppikirja, oppimateriaali, tulevaisuustutkimus, visio, oppikirjakehitys
Textbook, learning material, future studies, vision, textbook development

Innehåll

Abstrakt

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund och syfte	1
1.2	Disposition	3
2	Teori om den finländska läroboken	4
2.1	Den finländska lärobokens utvecklingshistoria.....	4
2.2	Konstruktion av läroböcker i Finland	6
2.2.1	<i>Läroplanen som grund för läroboken</i>	6
2.2.2	<i>Lärobokskonstruktion</i>	7
2.3	Olika format av läroböcker	9
2.4	Tidigare forskning om läroböcker	10
3	Ansats, metod och material	17
3.1	Syfte och forskningsfrågor	17
3.2	Val av metod och forskningsansats	17
3.2.1	<i>Fenomenologi och framtidsforskning</i>	18
3.3	Val av datainsamlingsmetod	21
3.4	Val av informanter och datainsamling.....	22
3.5	Databearbetning och dataanalys.....	24
3.6	Tillförlitlighet, trovärdighet, överförbarhet och etik.....	26
4	Resultat	30
4.1	Vision 1: Visioner för en bra finländsk lärobok	30
4.2	Vision 2 och 3: Visioner för den framtida finländska läroboken.....	40
4.2.1	<i>Respondenternas inställning till sina visioner gällande den framtida finländska läroboken</i>	57
5	Diskussion	60
5.1	Resultatdiskussion.....	60
5.1.1	<i>A. Innehåll</i>	60
5.1.2	<i>B. Form</i>	61
5.1.3	<i>C. Effekt</i>	62
5.1.4	<i>D. Kontext</i>	63
5.1.5	<i>E. Funktion</i>	64
5.1.6	<i>Respondenternas inställning till sina visioner för den framtida finländska läroboken</i> 64	
5.1.7	<i>Sammanfattning av resultatdiskussionen</i>	65
5.2	Metoddiskussion.....	66
5.3	Förslag till fortsatt forskning	68
	Litteratur	69

Bilagor

Bilaga 1: Brev

Bilaga 2: Kirje

Bilaga 3: Intervjuguide

Bilaga 4: Haastatteluopas

Tabeller

Tabell 1. Fördelning av respondenternas förhållningssätt för den finländska läroboken om tio år

Tabell 2. Fördelning av respondenternas förhållningssätt för den finländska läroboken om femtio år

Figurer

Figur 1. Husserls tidspil om samtidighet och kontinuitet

Figur 2. Fyra kombinationer av optimism och pessimism

Figur 3. Fördelning av respondenterna enligt yrkesgrupp

Figur 4. Identifierade teman (röd) och aspekter (grön) i visioner för den finländska läroboken

Figur 5. Sammanfattning av temat innehåll i visioner för en bra finländsk lärobok

Figur 6. Sammanfattning av temat form i visioner för en bra finländsk lärobok

Figur 7. Sammanfattning av temat effekt i visioner för en bra finländsk lärobok

Figur 8. Sammanfattning av temat kontext i visioner för en bra finländsk lärobok

Figur 9. Sammanfattning av temat funktion i visioner för en bra finländsk lärobok

Figur 10. Sammanfattning av temat innehåll i visioner för den finländska läroboken om tio år

Figur 11. Sammanfattning av temat innehåll i visioner för den finländska läroboken om femtio år

Figur 12. Sammanfattning av temat form i visioner för den finländska läroboken om tio år

Figur 13. Sammanfattning av temat form i visioner för den finländska läroboken om femtio år

Figur 14. Sammanfattning av temat effekt i visioner för den finländska läroboken om tio år

Figur 15. Sammanfattning av temat effekt i visioner för den finländska läroboken om femtio år

Figur 16. Sammanfattning av temat kontext i visioner för den finländska läroboken om tio år

Figur 17. Sammanfattning av temat kontext i visioner för den finländska läroboken om femtio år

Figur 18. Sammanfattning av temat funktion i visioner för den finländska läroboken om tio år

Figur 19. Sammanfattning av temat funktion i visioner för den finländska läroboken om femtio år

1 Inledning

Denna avhandling handlar om visioner som aktörer inom tre yrkesgrupper har för den finländska läroboken. I introduktionen presenteras bakgrunden till ämnesvalet, avhandlingens syfte och upplägg.

1.1 Bakgrund och syfte

Enligt den finska lagen (Lag om grundläggande utbildning, 1998) är alla finländska barn läropliktiga. Detta i kombination med att den finländska skolvärlden ser läroboken som viktig för både planering och undervisning (Nelson, 2006) kan man anta att alla som gått i den finländska skolan är bekanta med läroböcker. Däremot om en äldre person som avslutat den grundläggande utbildningen ser på de senaste läroboksutgåvorna kan denne med stor sannolikhet jämföra dem med läroböcker från sin egen skoltid och troligen kunna se likheter och skillnader i dem. Detta hände även för mig. Självt började jag grundskolan år 1996 och på basis av mina erfarenheter kan jag konstatera att de läroböcker som numera används i skolan ser mycket annorlunda ut än då jag själv var elev. Tankarna om läroboksutveckling fick mig att fundera över hur framtidens läroböcker kommer att se ut och på grund av detta valde jag visioner för den finländska läroboken som tema för min pro gradu-avhandling.

Den klassiska tryckta läroboken används fortfarande i den nuvarande skolan, men läroboken har förändrats mycket gällande bl.a. innehåll, layout, format och pedagogik (se t.ex. Wikman, 2004). Ökning i digitalisering och medieanvändning har inverkat på samhället på olika fronter och därmed även på läroboken i både Finland och andra delar av Norden (Fuchs & Bock, 2018; Lärarnas Riksförbund, 2010). Läroboken utvecklas hela tiden på grund av bl.a. nya läroplaner och lagar, ny teknik och nya innovationer i samhället. Som Heikkilä (2015) skriver, finns det en pågående utveckling från den slutna tryckta läroboken mot en mer digitaliserad genre som samtidigt skulle vara en mer aktiv del av en virtuell lärandemiljö.

Den finländska läroboken har en lång historia bakom sig (se avsnitt 2.1), men den fortsätter att utvecklas hela tiden. Sedan den digitala boomen fr.o.m. 1980-talet har den

teknologiska utvecklingen möjliggjort olika digitala format av den klassiska tryckta läroboken (se avsnitt 2.3), vilket gjort att vi måste reflektera över vad som utgör en lärobok i dagens samhälle (EDUCAUSE, 2012). I denna studie använder jag ordet lärobok, med vilket jag hänvisar till alla format av läromedel som används i skolor som är inriktade på att förmedla kunskap för eleven och som motsvarar den tryckta läroboken i innehåll och användning.

Läroboksutvecklingen i Finland har diskuterats mycket redan under en längre tid, men debatten kring detta har blivit mer synlig i och med populariseringen av sociala medier under 2000-talet. Diskussionsämnen inom läroboksutvecklingen i Finland behandlar i hög grad digitala läroböcker (se artiklarna av bl.a. Väisänen, 2016; Helsingin opetusvirasto, 2017; Seppäläinen, 2018; Tuomikoski, 2016; Utbildningsstyrelsen, 2020). Läroboksutvecklingen debatteras även bland professionella aktörer. Flera olika yrkesgrupper är involverade i att förbättra och förnya läroböcker, vilket lett till en hel del utvecklingsarbete (paneldiskussioner, seminarier och projekt) som har gjorts och fortsättningsvis görs i Finland i detta syfte (se t.ex. Mátyás & Skinnari, 2012; Rongas, 2013; Rongas & Hintikka, 2013; 6Aika, u.å..)

De ovanstående artiklarna och blogginläggen, samt utvecklingsgruppernas insatser tyder på att läroboksutvecklingen som tema är aktuell i det finländska samhället och att läroboksutvecklingen inkluderar aktörer från flera olika yrkesgrupper. På basis av ämnets aktualitet anser jag att det är betydelsefullt att forska i hur aktörer från olika yrkesgrupper tror att den framtida läroboken kommer att se ut för att få insikt i hur läroboken eventuellt kommer att utvecklas. Därmed utformades syftet för denna studie, vilket är att undersöka visioner för den finländska läroboken genom att intervjua aktörer från olika yrkesgrupper inom läromedelsbranschen. Ytterligare är avsikten med studien att undersöka om det finns eventuella skillnader mellan yrkesgruppernas visioner. Det finns inte heller många undersökningar om ämnet, vilket gör denna undersökning viktig att utföra.

1.2 Disposition

Avhandlingen består av fem kapitel. Kapitel två behandlar den teoretiska referensramen. Detta kapitel ger läsaren en inblick i hur läroboken i Finland har utvecklats sedan 1200-talet fram till 2020-talet och hurdan forskning som tidigare har gjorts gällande läroböcker och lärobokskonstruktion. Ytterligare presenteras olika format av läroböcker som används i skolor och hur lärobokskonstruktionen i praktiken går till. Här undersöks även läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 för att se hur läroplanen är sammankopplad med lärobokskonstruktionen.

I kapitel tre preciseras studiens syfte och forskningsfrågor. Ytterligare presenterar jag val av ansats, metod och material i samband med redogörelse av val av informanter, undersökningens genomförande, databearbetning och analys. Kapitlet avslutas med en beskrivning av avhandlingens tillförlitlighet, trovärdighet och etik. Kapitel fyra behandlar avhandlingens resultat, vilket delats in utgående från forskningsfrågorna. Avhandlingen avslutas med kapitel fem, i vilket resultaten och metoden diskuteras och kopplas till tidigare forskning. Avhandlingen avslutas med förslag på fortsatt forskning.

2 Teori om den finländska läroboken

I detta kapitel behandlas avhandlingens teoretiska referensram genom en redogörelse av relevant teori. Detta kapitel ger läsaren en inblick i hur den finländska läroboken har utvecklats genom åren och vilka faktorer som styr lärobokskonstruktionen idag. Ytterligare presenteras olika format för läroböcker som finns på marknaden. Kapitlet avslutas med en presentation av relevanta studier som behandlar läroboksforskning.

2.1 Den finländska lärobokens utvecklingshistoria

Dåtid, nutid och framtid är i ständig kontakt med varandra (se avsnitt 3.1.2). Det förflutna inverkar på hur människan handlar i nuet samtidigt som det inverkar på framtiden och hur hen kommer att handla för att nå sina visioner för den. Då detta anpassas till denna avhandling är det väsentligt att introducera lärobokens utvecklingshistoria. Lärobokens utvecklingshistoria fungerar även som utgångspunkt av visionerna för framtida läroböcker för att det är en del av aktörernas erfarenheter. I detta kapitel presenteras den finländska lärobokens utvecklingshistoria från 1200-talet fram till 2020-talet.

År 1276 öppnades Finlands första skola, Åbo katedralskola, vid vilken de första läroböckerna bestod av antingen handskrivna pergamentböcker eller läsbrädor på latin. Kyrkliga läror genom muntlig undervisning dominerade skolvärlden långt in på 1500-talet. Latin var skolspråk, men nya uppfattningar om världen började småningom utvecklas samtidigt som pergament började ersättas av billigare papper. Ca år 1543 utkom Mikael Agricolas *ABCkiria*, vilket var av stor betydelse för det finska språket och dess utveckling. Boken lade även grunden för den finska läroboken. (Heininen, 2012; Häkkinen, 2002; Wikman, 2004; Wingren, 2016.)

Läroböckerna i början av 1600-talet i Finland bestod närmast av grammatikor, matematikböcker och katekeser, men de började förändras i och med framsteg inom olika vetenskaper. Nya pedagogier fick fotfäste i de finländska läroböckerna så som Johan Amos Comenius *Orbis sensualium pictus* (1658), vars format fortfarande används i nuvarande läroböcker. Lärobokskontrollen var dock sträng under hela 1600-talet, vilket inverkade mycket på vilka läroböcker som trycktes. Från och med år 1684

hade de kyrkliga domkapitlen makten att ge tillåtelse för tryck av läroböcker i Finland, vilket varade ända fram till 1800-talet. (Lappalainen, 1992; Häkkinen, 2002; Wingren, 2015.)

I början av 1700-talet introducerades svenska som språk i skolorna vid sidan om latin, vilket med tiden även ersattes som skolspråk. En nationell identitet började växa fram i det finländska samhället, vilket ledde till motstånd mot den kyrkliga skolan och de kyrkliga lärorna. (Häkkinen, 2002; Lappalainen, 1992; Paksuniemi, 2013.) Efter det finska kriget (1808–1809) blev Finland en del av Ryssland med autonomi. Nationalismen växte fram, vilket ledde till att de första finska läroböckerna uppträdde under 1830-talet. Läroböckerna var framför allt vägledande principer för läraren och hjälpmedel för självstudier för eleven. (Häkkinen, 2002; Lappalainen, 1992.)

Läroböckerna började förändras i och med en ny skolordning mot en mer berättande form medan de tidigare var i kort katalogform. År 1866 grundades den finskspråkiga folkskolan, vilket gjorde att skolan fick tillgång till nya läroböcker. Nya ämnen infördes i skolan och i läroböckerna, vilka bl.a. utmanade elevens världsbild och referensramar samt utvecklade den kommunikativa miljön. Under denna tid inverkade även lärobokskommittén med bestämmelsen att läroböckerna skulle skrivas på finska när de tidigare hade översatts från utländska läroböcker. Läroboken skulle anpassas så bra som möjligt för den finländska eleven och läraren. Vidare skulle den uppfylla reformpedagogiska krav, öka elevens kunskap och stöda elevens personlighetsutveckling. Den typografiska formen i läroboken utvecklades även under denna tid. Texter började skrivas så att de anpassades till årskurs och så att de skulle vara lättare att läsa och lära sig. Vidare strukturerades stoffet i mindre avsnitt som kunde behandlas under en lektion. (Häkkinen, 2002; Lahdenmäki, 2015; Lappalainen, 1992; Wikman, 2004.)

Efter andra världskriget utvecklades läroböckerna tack vare nya innovationer och tekniker. Ny layout, färgprint och berättandet som ersattes med beskrivande texter transformerade den finländska läroboken. Vid sidan om läroböcker introducerades undervisningspaket, som är en helhet av material för undervisningen, och användningen av audiovisuell utrustning ökade. Under 1960-talet betonade förlagen att bakom en bra lärobok låg en sakkunnig läroboksförfattare och lärare ansågs vara väl

lämpade för detta uppdrag. Sedan 1970-talet har läroböcker tryckts i färg och utantilläsning av texter har slopats. (Häkkinen, 2002; Lahdenmäki, 2015; Myyryläinen & Myyryläinen, 1998a; Myyryläinen & Myyryläinen, 1998b; Selander, 1993; Wikman, 2004.)

År 1985 fick Finland sin första nationella läroplan för grundutbildningen, vilket började styra i allt högre grad vad läroböckerna skulle innehålla i sina målbeskrivningar. Fram till år 1991 måste läroböckerna granskas och godkännas av Skolstyrelsen (nuvarande Utbildningsstyrelsen), men detta avskaffades och vem som helst kunde börja skriva läroböcker. Läraren fick ansvaret att utvärdera läroböcker för användning, eller t.o.m. slopa läroboken helt från sina lektioner. Vid sidan om läroboken introducerades även arbetsböcker som öppnade sig mot nya medier och annan litteratur. Datorer och framför allt webben började användas i allt högre grad under denna tid. (Häkkinen, 2002; Johnsen, 1999; Kivioja, 2019; Wikman, 2004.)

I början av 2000-talet och i takt med ökad teknologisk mångfald började tankar formas kring en mer anpassningsbar lärobok som skulle vara levande, interaktiv, delaktig, adaptiv och ansluten. Detta började leda mot elektroniska läromedel och mer digitala lärmiljöer, men ännu i början av 2010-talet var dessa inte ekonomiskt lönsamma. Försäljningen av särskilt elektroniska läromedel växte kraftigt år 2016 och sedan dess har utvecklingstakten varit snabb i bl.a. nya läroboksformat (se avsnitt 2.3). (Bjerede, 2010; Heikkilä, 2015; Kivioja, 2019.)

2.2 Konstruktion av läroböcker i Finland

För att läsaren bättre skulle förstå visioner för den finländska läroboken är den historiska aspekten (dåtid) inget utan att presentera dagens aspekter (nutid) och hur dessa kan inverka på visionerna. På grund av detta presenteras i detta avsnitt aspekter som för tillfället ligger som grund för läroböckerna i Finland och hur konstruktionen av läroböcker i praktiken går till.

2.2.1 *Läroplanen som grund för läroboken*

År 1970 fick den finländska grundskolan sin första primitiva ”läroplan” som till formen var ett tvådelat kommittébetänkande som efterföljdes av läroplansreformerna år 1985,

1994, 2004 och 2014. De nationella läroplanerna har under åren blivit allt mindre detaljerade, vilket har gett ett större tolkningsutrymme och en mer omfattande frihet för läromedelsförfattare (Wikman, 2004). Läroplanen är numera formulerad av Utbildningsstyrelsen och bygger på den finländska lagen (Lag om grundläggande utbildning, 1998), på förordningen om grundläggande utbildning och på statsrådets förordning. Läroplanens uppgift är att stöda och styra både undervisningen och skolarbetet. Ytterligare främjar läroplanen en likformig utbildning för alla på lika villkor. Förutom uppdraget att undervisa har den grundläggande utbildningen också ett samhälleligt uppdrag, ett kulturellt uppdrag och ett framtidsuppdrag. (Utbildningsstyrelsen, 2014; Wikman, 2004.)

Enligt Wikman (2004) förväntas läroböcker bli formulerade utgående från läroplanen, men från en och samma läroplan går det att skriva ett oändligt antal läroböcker som till form och innehåll kan se helt olika ut. Valet av lärobokens innehåll läggs därmed på läromedelsförfattaren som väljer ut den information som anses vara prioriterad och relevant inom en viss given tid.

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 (Utbildningsstyrelsen, 2014) är den aktuella läroplanen som utgör kontexten för denna undersökning. Då jag bekantade mig med läroplanen fann jag inga anvisningar för hur läroböcker utformas, vad de specifikt borde innehålla eller hur de borde se ut. Genom att leta med flera sökord så som ”lärobok” och ”bok” i det digitala dokumentet fann jag inget som skulle behandla kriterier för lärobokskonstruktion eller vilka delområden som en lärobok borde innehålla. En närmare granskning visar att läroplanen innehåller mål för vad eleven ska kunna efter en viss årskurs, av vilket man till en del kan dra slutsatser av vad en lärobok i stora drag skulle kunna innehålla.

2.2.2 Lärobokskonstruktion

Lärobokskonstruktion är ett projekt som ofta varar i flera år. Numera skrivs nästan alla läroböcker i arbetsgrupper som består ofta av tre till fem sakkunniga författare som ofta är lärare till sitt yrke. Ytterligare innefattar arbetsgruppen ofta flera andra aktörer från olika yrkesgrupper som ansvarar för olika delar av konstruktionen, så som forskare eller expert, grafisk formgivare och marknadsförare m.fl. Arbetsgruppens sammansättning

varierar beroende på projektets omfattning, budget och gruppmedlemmarnas kunnande. (Suomen tietokirjailijat ry, 2009.)

Läroboken ska följa antingen den nationella läroplanen eller utbildningsarrangörens läroplan. Dess innehåll är delvis förutbestämt och läroboksförfattarna förväntas använda sin sakkunskap till att konstruera helheter som är logiska och som underlättar inläring på det sätt som läroplanen föreskriver. Läroboksförfattaren måste beakta många olika faktorer före och under arbetsprocessen, vilka exempelvis kan delas in i tre kategorier: innehåll, pedagogiska aspekter och läsbarhet. (Häkkinen, 2002; Suomen tietokirjailijat ry, 2009.)

Innehållet i läroboken ska vara korrekt och aktuellt så att inte felaktig eller föråldrad information överförs till eleven. En lärobok som innehåller mycket aktuell information är användbar endast en kort tid på grund av att informationen föråldras snabbt. Pålitlig faktakunskap är inget utan *pedagogiska aspekter* i läroboken. Innehållet i läroboken måste presenteras i lämplig ordningsföljd så att det är anpassat för elevens kunskapsnivå varvid helhetsskapande lärdomar bildas hos eleven där hen kopplar det gamla till det nya. Det är viktigt att texten är konstruerad så att inga felaktiga slutsatser kan dras från den. Inlärningsprocessen och uppbyggandet av kunskap påverkas av motivation och känslor hos läsaren, vilket betyder att läroboken måste inspirera eleven till att läsa och lära sig. Läroboken ska även sträva till att förklara de svåraste sakerna på ett enkelt sätt. (Häkkinen, 2002; Wikman, 2004.)

Texten i läroböcker påverkas av flera olika faktorer, vilket Hellspong (2001) delar in i begreppen *läslighet*, *läsbarhet* och *lättlästh*. *Läslighet* innefattar textens yttre gestaltning, alltså bl.a. tryck, teckenstorlek och typsnitt. Textens *läsbarhet* behandlar hur läsaren förstår innehållet och hur texten kan användas för ett speciellt syfte. Textens *lättlästh* innefattar de krav som texten ställer på läsaren genom t.ex. språkliga faktorer såsom ordval och meningsbyggnad. Språket i läroboken ska vara bra och tydlig sakprosa där det inte finns felformuleringar eller misstag.

Vid sidan om läroboksförfattarnas arbete deltar aktörer med annan expertis i lärobokskonstruktionen. Dessa aktörer är bl.a. grafiska formgivare, bildbehandlare, fotografer, illustratörer m.fl. Uppgiften som dessa aktörer har är bl.a. att utarbeta

lärobokens komposition, layout, typografi, illustrationer och format. Dessa faktorer ska hjälpa eleven att läsa och tolka texten som står i läroboken. Samma kriterier gäller för både tryckta och digitala läroböcker. Tryckta läroböcker genomgår ytterligare behandling gällande tryck, bindning och efterbehandling av slutprodukten. Slutligen när den tryckta eller den digitala produkten är färdig tar marknadsföraren ansvaret för försäljningen av läroboken. (Aho, 2007.)

2.3 Olika format av läroböcker

I den finländska skolan används numera digitala och traditionella läromedel parallellt under lektionerna (Kivioja, 2019). Den enda äkta läroboken är dock den fysiska tryckta läroboken, medan digitala läroböcker kan anses som läromedel på grund av att de inte är konkreta böcker, men fungerar och används i princip på samma sätt som den tryckta läroboken. *I denna undersökning används ordet **lärobok** för alla format av läromedel som används i skolor som är inriktade för att förmedla kunskap för eleven och som motsvarar den tryckta läroboken i innehåll och användning.* Inom det finländska skolsystemet används flera olika format av läroböcker av vilka de vanligaste presenteras här under.

Läroboken är den klassiska fysiska tryckta boken som både elever och lärare använder sig av i skolsammanhang för både undervisning och inläring i olika ämnen. Läroboken är en analog bok, vars text inte går att anpassa och som specifikt har producerats för att uppfylla undervisningens mål. Lärobokens syfte är att öka läsarens kunskaper om ett ämne och är en form av facklitteratur som har en speciell struktur och ett specifikt utseende, där innehållet är uppdelat i mindre enheter ofta med uppgifter och frågor. Den tryckta läroboken är den populäraste formen av läromedel för lärare runtom i världen, fastän det finns flera olika format av andra läromedel i dagens samhälle. Detta gör att läroboken kan anses som den centrala informationskällan. (Häkkinen, 2002; Nelson, 2006; Wikman, 2004; Gosling, 2018.)

Printkopia (näköiskirja/print replica) är en digital kopia av den tryckta boken. Detta kan beskrivas som en halvt analog bok utan anpassningsbar text. Fördelar med denna form av bok är att den kan ha samma nivå i utseende som en tryckt bok och att publicering av den är lätt. Nackdelar är dock att formatet inte fungerar lika bra på olika

stora apparater p.g.a. att textstorleken endast går att förstoras genom att förstora hela sidan och att den inte är redigerbar. Dessutom finns det berikade printkopior, som även innehåller en mängd interaktiva funktioner så som animeringar, videon och nätverk med dynamiska funktioner. Vanliga format för printkopior är PDF, Adobe Flash, pixelutskrift och EPUB. Exempel på printkopior är Google Books och exempel av berikade printkopior är Intel Education Study och Kindle eTextbooks. (Heikkilä, 2015.)

Webb-bok (websivun kaltainen kirja) kan även anses ha strukturen av en bok. Webb-boken kan beskrivas som en bok som liknar en hemsida. Exempel på webb-böcker är Boundless och Aleks. (Heikkilä, 2015.)

Multimedia-bok är en nedladdningsbar elektronisk fil som kan innehålla digital text, hyperlänkar, bilder, inbäddat ljud och inbäddad video (Fryer, u.å.). Detta bokformat var visionen för den framtida boken under 1990-talet och typiskt för detta är att boken innehåller rikligt med medier och att progressionen sker skärmvis, dvs. kunskap ökas och utvecklas vartefter läsaren går vidare i boken. Exempel på en multimedia-bok är Earth Primer. (Heikkilä 2015.)

Hybridbok är en bok som kombinerar både webb, interaktion och lärmiljö. Detta kan antas relatera sig direkt till att surfplattor började framkomma i kombination med Apples iPad-planer om den ”framtida läroboken”. Exempel på hybrid-böcker hittas på Inkling, Houghton Mifflin harcourt, iBooks, EPUB, Subtext och den finländska Tabletkoulun (Tabletkoulu). (Heikkilä, 2015.)

2.4 Tidigare forskning om läroböcker

Läroboksforskning är inte ett nytt fenomen, men är splittrad i många olika teman (stöds av bl.a. Karvonen, Tainio & Routarinne, 2017; Latvala, 2011). Läroböcker har undersökts ur flera olika perspektiv. Ett perspektiv har varit att studera lärobokens roll i undervisningen. Syftet med Skolverkets rapport 284 ”Läromedlens roll i undervisningen” (2006) var att studera läromedlens roll och funktion i tre olika skolämnen i grundskolan i Sverige. Denna studie jämfördes med den norska studien Reform 97, där samma skolämnen studerades. Sverige och Norge har delvis liknande skolsystem som Finland och på basis av detta kan det antas att slutsatserna i dessa

rapporter även skulle gälla för de finländska läromedlen. Undersökningen omfattade årskurs 5 och 9 i grundskolan där tre ämnen – bild (motsvarar bildkonst i Finland), engelska och samhällskunskap – representerades som hierarkiska ämnen, alltså ämnen som är krävande på olika sätt. (Skolverket, 2006.)

Resultatet visade att inom bildundervisningen användes läroboken mycket sällan. Då lärobok användes i bild fungerade den främst som stöd- eller inspirationslitteratur för läraren medan eleverna ytterst sällan hade egna läroböcker. Inom engelskundervisning var läroboken det läromedel som mest användes under lektionerna. Enligt undersökningen var det tre av fyra engelskalärare som använde sig av lärobok under nästan varje lektion. Engelskalärare som jobbat mer än tio år i grundskola använde sig mer av lärobok än de yngre lärarna. Det var även mer vanligt inom engelska att lärare baserade undervisningen på en enda lärobok. Lärobokens roll inom samhällskunskap var viktigare i årskurs 9, men flera olika läromedel användes vid sidan om läroboken vilket bidrog till att ge eleverna en mer aktuell eller fördjupad bild för konkretiseringen av lärobokens innehåll. (Skolverket, 2006.)

På basis av resultaten har speciellt läroboken en styrande effekt på undervisningen i jämförelse med andra läromedel. Läroboksanvändningen i undervisningen berodde dock på lärarens pedagogiska grundsyn samt på ämne. Likt den norska utvärderingen (Reform 97) bekräftades resultatet att läroböcker styr i största utsträckning de mest hierarkiskt uppbyggda ämnena (engelska) och allra minst i praktiskt-estetiskt inriktade ämnen (bild). Läroboken sågs av informanterna som en kunskapsgaranterande källa med auktoriserande roll för att läro- och kursplanernas mål skulle uppfyllas, men i verkligheten var många läroböcker i vissa ämnen bristfälliga och stämde inte alltid överens med läroplanernas värdegrunder och kursplanernas mål. Det var även en del lärare som inte använde läroboken så som producenten tänkt sig. (Skolverket, 2006.)

En annan aspekt som har studerats gällande läroböcker är läromedelssituationen i skolorna. År 2007 utgav Geber och Lojander-Visapää en lägesanalys av de svenska gymnasiernas situation i Finland. Situationen för svenska läromedel i de finlandssvenska gymnasierna var bättre under läroplanen år 2004 än under den föregående läroplanen från år 1994. I analysen framkom tre slag av brister och svårigheter i finlandssvenska läromedel, vilka var att produktionen släpade efter,

läroböckerna var inte anpassade för elever med olika förkunskaper samt att läroböcker saknades helt i några läroämnen. Rapporten behandlade även läromedelssituationen i de finlandssvenska gymnasierna, varvid forskare utförde en jämförande analys av finlandssvenska, finska och rikssvenska läroböcker. (Geber & Lojander-Visapää, 2007.)

I jämförelsen av rikssvenska och finländska läromedel var den största skillnaden i upplägg och disposition av läroboksinnehåll. I humanistiska ämnen hade läroböckerna i Finland en större divergens huvudsakligen på grund av bred tematisering, alltså de kunde delas i flera olika teman, medan i Sverige var läroböckerna dels kronologiska (ordnade i tidsföljd) och dels tematiserade (gjorda till teman). Mer likartade läroböcker påträffades inom matematik och naturvetenskaper och närmast varandra kom läroböckerna i biologi och geografi. De finlandssvenska lärobokstexterna var även mer teoretiska och abstrakta till formen medan de rikssvenska var relativt konkreta, vilket även gjorde dem mer lättlästa. (Geber & Lojander-Visapää, 2007.)

Enligt studien ansågs den finlandssvenska läromedelsproduktionen vara i en särskilt utsatt situation när det gällde produktion av adekvata och aktuella läromedel p.g.a. högt utvecklingstempo och en begränsad marknad. Faktorer som inverkar är begränsade författar- och förlagsresurser, vilket gör att resurser finns närmast för läroböcker i de läroämnen som är unika för de finlandssvenska skolorna samt i viss mån för läroböcker som stärker kultur och identitet. Detta gör att den svenska läroboksproduktionen i Finland är beroende av den finska. Frågan är dock varför finlandssvenska skolor inte i högre grad utnyttjar sig av rikssvenska läromedel. Orsaken är olikheter i både skolans struktur, ämneslärokursernas disposition samt i mål och centralt innehåll. (Geber & Lojander-Visapää, 2007.)

Utvecklingen av läroboken går med svindlande fart med den samhälleliga och teknologiska utvecklingen. På basis av detta kan man anta att läroboken eventuellt kommer att utvecklas i en digitaliserad riktning, vilket även är en aspekt som kan undersökas inom läroboksstudier. År 2015 utförde Heikkilä en studie som behandlar läromedlens digitalisering ur ett e-läroboksperspektiv. I studien undersöker han pedagogiska möjligheter som lärobokens digitalisering ger, hur e-läroboken kan relateras till flera lärmiljöer, samt hinder som dessa kan frambringa.

I studien användes till största delen material från USA på grund av e-lärobokens popularitet där och att utvecklingen av e-läroböcker var mest avancerad där då studien utfördes. Ytterligare inkluderades finländskt material från eduSTORE, samt liknande franskt och italienskt material. Nackdelar som materialet visade var låg tillgänglighet och höga priser samt begränsad tillgång till material, så som regionala eller skolspecifika begränsningar. Till största delen var det amerikanska materialet olika former av berikade printkopior, samt webb-, multimedie- och hybrid-böcker (se avsnitt 2.3). (Heikkilä, 2015.)

I studien kom Heikkilä fram till att den elektroniska lärobokens potential i stor utsträckning inte används, men att i bl.a. printkopior kunde man se växande ambitioner från den slutna läroboken mot öppnare nätverk för att bli en del av en virtuell lärmiljö. Pedagogiska möjligheter som e-läroböcker frambringar är vad Heikkilä kallar för social läsning, vilket kan bidra till barns och ungas läsning genom att de skulle kunna skriva, kommentera och utvärdera läroboksläsningens processen via publiceringsplattformar i e-läroböckerna. Detta skulle möjliggöra omedelbar feedback från barn och ungdomar i samma ålder med samma intressen. Med detta skulle barnens/ungdomarnas datorkunskaper och sociala färdigheter inom nätanvändning kombineras, vilket skulle leda till ett mer intensivt förhållande till materialet och läraren skulle kunna arbeta mer som en moderator. (Heikkilä, 2015.)

Problem med e-läroböcker var bl.a. att de ofta var slutna system med en tjänsteleverantör som styrde programvaran, innehållet och/eller medien och hade begränsat tillträde från tredje part, alltså utomstående personer som inte hade tillgång till materialet p.g.a. lösenord. E-läroböckerna var enskilda ekosystem, kanal- eller programspecifika, vilket försvårade e-lärobokens användning om skolan bytte plattform. (Heikkilä, 2015.)

Den klassiska tryckta pappersläroboken sågs som en sluten materialreserv som stod i ett hörn av en stor virtuell lärandemiljö. Med den virtuella lärandemiljön menas helheten som omfattar olika inlärningsplattformar (t.ex. Moodle, Optima, Fronter), enskilda webbsidor, sökmotorer och öppna materialresurser (t.ex. iTunesU och

moocit). Dessutom inkluderas skolan, arbetsredskap, uppgifter och alla traditionella läromedel i den virtuella inlärningsmiljön. (Heikkilä, 2015.)

När det gäller studier som berör läroboken och visioner för den hittade jag endast en avhandling som närmast berörde denna studies första forskningsfråga. Wikmans (2004) avhandling behandlar hur en lärobokstext borde utformas för att optimera den läsande elevens lärande. I studien granskades frågan ur sju perspektiv, av vilka Wikman utvecklade tio perspektiv som beskriver en god lärobok. Fastän Wikmans studie är en textanalys ansåg jag att detta bra kunde anpassas till visioner som olika respondenter har för en bra finländsk lärobok. Jag ansåg även att perspektiven var såpass bra att jag anpassade dem till framtidsvisionerna för den finländska läroboken.

Wikman (2004) delar in sin avslutande tolkning av en god lärobok i tre huvudrubriker som inkluderar tio principer för hurdan en god lärobok skulle kunna se ut:

A. Aktivitet	{	1. autenticitetsprincipen
		2. perspektivprincipen
		3. strukturprincipen
		4. fokuseringsprincipen
		5. problematiseringsprincipen
		6. lustprincipen
B. Förkunskap	{	7. optimeringsprincipen
		8. den metakognitiva principen
		9. konfliktprincipen
C. Kritik		10. relativitetsprincipen

Aktivitet (A) innefattar de sex första av Wikmans principer. Den första principen är *autenticitetsprincipen*, vilket betyder att elevens lärande gynnas på basis av att hen själv undersöker och tar ställning till autentiska källor. Autentiska texter är t.ex. citat eller illustrationer, vilka gör att eleven får en möjlighet att bilda egna uppfattningar och koppla dem till sina förkunskaper. Den andra principen kallar Wikman *perspektivprincipen*, vilket tyder på att temat i läroboken presenteras ur flera synvinklar och att kunskapsutvecklingen synliggörs. För att eleven skall lära sig t.ex. ett begrepp

eller fenomen är det väsentligt att presentera dessa i olika sammanhang så att de befästs i långtidsminnet. (Wikman, 2004.)

Strukturprincipen utgörs av att innehållet i läroboken omformulerats så att närstående teman förts samman till större helheter i hierarkiska strukturer. Wikman jämför detta med pusselbygge, där arbetet underlättas genom att man först ser på hela bilden före bygget. För att inläringen ska vara optimal måste textstrukturen kopplas till elevens förkunskaper. P.g.a. detta är det viktigt att man i en god lärobok beaktar struktureringen av läroboken beroende på åldersgrupp så att de inte blir för lätt eller för svår. Så att läsningen inte är för trivial och mekanisk istället för att vara utmanande och reflekterande. Den fjärde principen är *fokuseringsprincipen*, där antalet teman i läroboken måste begränsas så att informationen inte blir osammanhängande. En exakt definiering av denna begränsning finns inte, men det är bl.a. läroboksförfattarnas jobb att uttolka den rådande kulturen som dikterar vad som anses som relevant och representativ kunskap. (Wikman, 2004.)

Problematiseringsprincipen är Wikmans femte princip, vilken går ut på att texten i en bra lärobok måste formas på ett visst sätt så att eleven motiveras att läsa den. Detta kan göras t.ex. genom problematisering i början av en text, vars uppgift är att aktivera relevant förkunskap och aktiv analys. Det är viktigt att inte skriva svaren som självklara ting i texten, utan istället presentera olika synpunkter på samma tema så att läsarens aktivitet gynnas. Den sjätte principen som Wikman tar upp är *lustprincipen*. Detta innebär att läsarens lust att läsa vidare upprätthålls då texten står i harmoni med människans grundläggande behov av att utveckla sammanhang. (Wikman, 2004.)

De tre följande principerna har Wikman fört samman till rubriken förkunskap (B). *Optimeringsprincipen* går ut på att texten i en bra lärobok måste vara optimerad enligt läsarens kognitiva förutsättningar. Texten får varken vara för lätt eller för svår. Optimering kan göras t.ex. genom att texten i läroboken skrivs på flera nivåer. Wikman är dock av den åsikten att förenklingen av texter inte beaktar variationen i elevmassan. Istället borde läroboken innehålla också långa och svåra texter för att den optimalt ska kunna möta den enskilda eleven. Den åttonde principen är *den metakognitiva principen*, vilket innebär att läsaren uppmuntras till aktiv läsning genom kontinuerlig uppmuntran till reflektion över det egna lärandet. Detta uppnås bl.a. genom att läsarens

vardagskunskaper ställs inför de vetenskapliga via kognitiva broar. Tanken är alltså att minska skillnaden mellan förkunskaper och det nya stoffet. *Konfliktprincipen* i sin tur behandlar behovet av att konfrontera förkunskaper, vilka ska vara utgångspunkten för undervisningen. Ny information kan strida mot elevens vardagsuppfattningar, vilket kan göra att den nya informationen t.ex. ignoreras eller förkastas av eleven. Därför är det viktigt att eleven undersöker det nya stoffet och jämför det med sina förkunskaper. Elevernas uppfattningar ska även ställas mot varandra så att de kan se olika tolkningar av ett fenomen. Via instruktioner ska eleven även styras in på nya områden. (Wikman, 2004.)

Rubriken kritik (C) innefattar *relativitetsprincipen*. Denna princip går ut på att aktivt ställningstagande är grunden för kunskap. I en bra lärobok ska eleven lära sig att läroboken enbart är en del av det totala informationsflödet. Det är viktigt att eleven lär sig att läroboken är tidsbunden till det rådande samhället, vilket betyder att informationen i den kan föråldras. Inläringen kan även gynnas av att kunskapens relativitet synliggörs i texten. Utmaningen för författarna blir inom denna princip att locka eleven till att bilda egna slutsatser bl.a. genom aktiv kritisk granskning av innehållet med t.ex. uppgifter och frågor. (Wikman, 2004.)

3 Ansats, metod och material

Detta kapitel behandlar avhandlingens syfte och forskningsfrågor, val av metod och forskningsansats samt datainsamlingsmetod. Ytterligare i detta kapitel introduceras urval och presentation av informanterna, genomförandet av studien samt en beskrivning av bearbetning och analys av data. Kapitlet avslutas med en beskrivning av undersökningens tillförlitlighet, trovärdighet, överförbarhet och etik.

3.1 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna studie är att undersöka visioner för den finländska läroboken genom att intervjua aktörer från olika yrkesgrupper inom läromedelsbranschen. Avsikten är även att undersöka om det finns eventuella skillnader mellan yrkesgruppernas visioner. Följande forskningsfrågor ligger som grund för studien:

- 1) Hurdana visioner har olika aktörer inom läromedelsbranschen för en bra finländsk lärobok?
- 2) Hurdana visioner har olika aktörer inom läromedelsbranschen för den framtida finländska läroboken?

I denna studie kommer den första forskningsfrågans vision kallas för vision 1 medan den andra forskningsfrågan kommer att delas in i två visioner som behandlar ett tio- och femtioårsperspektiv. Tioårsperspektivet kallas för vision 2 medan femtioårsperspektivet kallas för vision 3.

3.2 Val av metod och forskningsansats

Undersökningens syfte styr valet av forskningsmetod (Olsson & Sörensen, 2007). Eftersom syftet med denna studie är att undersöka visioner som aktörer från olika yrkesgrupper inom läromedelsbranschen har för den finländska läroboken lämpar sig en kvalitativ undersökningsmetod med fenomenologi som forskningsansats med ett framtidsperspektiv. Denna studie söker inte efter rätta eller fel svar om fenomenet utan fokus ligger på att skaffa kunskap om fenomenet, den så kallade essensen.

3.2.1 *Fenomenologi och framtidsforskning*

Syftet med fenomenologi som forskningsansats är att få fram det utforskade fenomenets essens, dvs. ”de mest väsentliga beståndsdelarna av ett fenomen” (Fejes & Thornberg, 2015, s. 132) eller ”fenomenets väsen” (Bjurwill, 1995, s. 44–45). Ansatsen är en beskrivande metod där tyngd läggs på informanternas subjektiva upplevelser som används för att beskriva det som undersöks (Brinkkjaer & Høyen, 2013; Kvale & Brinkmann, 2009).

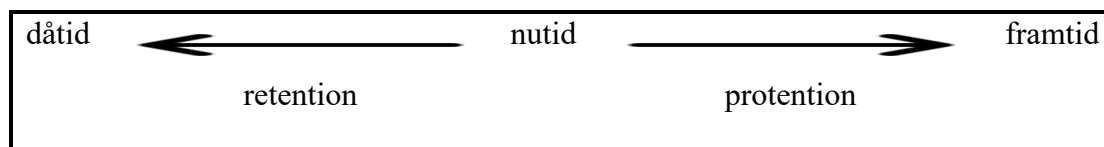
Ansatsen fenomenologi är avsedd för att besvara en viss typ av kunskapsintresse, som Merriam (2002) formulerar två grundläggande kriterier för. Det första kriteriet är att kunskapsintresset måste gälla ett fenomen. Fenomenet kan bestå av ett allmänt intresse i en viss tid, som t.ex. upplevelsen av vardaglig stress, eller det kan bestå av ett specifikt intresse, som t.ex. upplevelsen av att bli mobbad. Det andra kriteriet är att kunskapsintresset ska fokusera sig på det mest väsentliga i den utforskade upplevelsen. Dessa två kriterier beaktas i denna avhandling genom specificering av intresse för fenomenet visioner för den finländska läroboken i de två forskningsfrågorna och genom att fokus läggs på essenser (teman och aspekter) som analyseras från det insamlade datamaterialet.

Eftersom den andra forskningsfrågan behandlar visioner för den framtida finländska läroboken är det väsentligt att använda ett framtidsperspektiv i studien. Framtiden är osäker, men med hjälp av planering och visioner kan man på ett visst plan styra sitt beteende för att kunna anpassa sig till framtiden, men oberoende av detta är inget säkert. Detta gäller även för framtidsforskning. Framtidsforskningens syfte är att ta reda på framtiden, att skapa framtida möjligheter och att öka mänsklig kontroll över framtiden. (Bell, 1996.) Som forskare kan man få information om t.ex. hur människor från olika yrkesgrupper inom läromedelsbranschen tror att den finländska läroboken kommer att se ut i framtiden, men man kan inte få ett definitivt svar för hur det kommer att bli i verkligheten förrän tiden är inne.

Tänkandet är inramat i tid och rum, ett så kallat fenomenologiskt tidsmedvetande. Detta innebär att det som en person tänker på nu är kortvarigt och flytande som snart ersätts av ett nytt nu och nya tankar. För att förtydliga detta kan man illustrera tankar om tiden

som tidspilar som kan se lite olika ut beroende på vad som forskas. (Bjarkö, 2016; Bjurwill, 1995.)

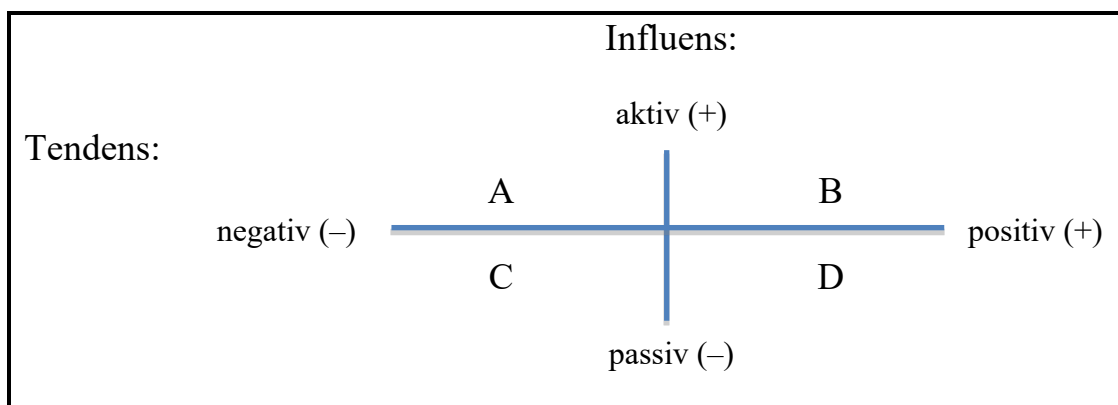
I denna undersökning vill jag få reda på hur utvalda aktörer skulle beskriva en bra finländsk lärobok och hur de tror att den framtida finländska läroboken kommer att se ut i två olika perspektiv. Den första frågan grundar sig på en tillbakablick av lärobokens historia och/eller egna erfarenheter medan det andra är en relatering till nuet. För att förtydliga detta har en dynamisk tidspil valts, det som kallas för Husserls tidspil om samtidighet och kontinuitet (figur 1). Denna pil beskriver tidens innersta väsen, dess gång. Den upplevda tiden begränsas inte av enstaka tidsenheter, utan istället ska tiden ses som ett sammanhang, till det som varit och till det som ska komma. Inom detta är tiden inte rätlinjigt. Det finns alltid ett samband mellan det förflutna, nuet och framtiden. Övergången mellan ”nu” och ”då” kallas för retention, något som kan framkallas från tidigare erfarenheter, och övergången mellan ”nu” och ”sedan” kallas för protention, föreställningar om framtiden. (Bjurwill, 1995.)

Figur 1. Husserls tidspil om samtidighet och kontinuitet

Framtiden som fenomen grundar sig på framkallning av framtida föreställningar i medvetandet, det som Bjurwill (1995) kallar för *figurer*. Däremot genom relateringen av framtiden till nuet får föreställningen ett *djup*. Ytterligare kan framtida föreställningar värderas som bra eller dåligt, den så kallade *färgen* i föreställningen, där nuet och framtiden relateras till bakgrunden. Ju sämre bild man har av framtiden desto mörkare färg har föreställningen, en pessimistisk vision, medan ju bättre man ser på framtiden desto ljusare färg har föreställningen, en optimistisk vision. Konfigurationen varierar dock mellan människor beroende på bl.a. ålder, utveckling och situation. (Bjurwill, 1995.) I denna studie innebär figuren för visionerna de svar som respondenterna har för den finländska läroboken. Djupet för visionerna uppnås genom att respondenterna resonerar kring möjliga orsaker som kan ge upphov till någon förändring i läroboken. Däremot förvärvas visionernas färg via intervjufrågorna om hurdant förhållningssätt respondenterna har för sina visioner och via figur 2.

För att få reda på om respondenterna är optimistiska och/eller pessimistiska inför framtiden kan forskaren använda sig av t.ex. Bjurwills (1995) figur om influens och tendens (figur 2), i vilken respondenterna kan placera sig enligt sina antaganden om framtiden. Figur 2 avbildar fyra olika slag av optimister och pessimister som representerats som person A, B, C och D. Person A är negativt inställd inför framtiden, men tror sig kunna ändra på det negativa som håller på att hända i bästa fall mot en positiv riktning. Person B är hoppfull inför framtiden samt inför de egna möjligheterna att kunna förbättra den. Person C har ingen framtidstro och tror sig inte kunna göra något för en bättre framtid. Person D är en form av optimist som har ett positivt förhållande till framtiden, men tror att allt kommer att ordna sig utan eget ingripande. Vem av dessa fyra som är den äkta optimisten eller pessimisten är inte entydigt, men enligt figuren kan man tolka att person A är en slags aktiv pessimist, person B är den äkta optimisten, person C är den äkta pessimisten och person D är en passiv optimist eller kvietist. Från detta kan det konstateras att A och D är motsatsen till varandra på samma vis som B och C. (Bjurwill, 1995.) I denna studie används figur 2 som grund för en del av undersökningen för att se hurdan inställning informanterna har till den framtida finländska läroboken.

Figur 2. Fyra kombinationer av optimism och pessimism

Framtidsforskning genomförs i flera olika branscher, t.ex. inom mode. Teorierna om framtidsforskning inom mode kan tillämpas på framtidsforskning för läroböcker med tanke på att båda branscherna söker nya trender och försöker anpassa sig till samhällets behov och krav. Brannon (2003) skriver att inom mode försöker man utföra prognoser både kort- och långsiktigt. Råmaterialet för prognosen är information, vilket fås bl.a. genom medieanalys, intervjuer och observation som man utför kontinuerligt och systematiskt. Anpassningen av Brannons teori till framtidsforskning av läroböcker är

inte problemfritt på grund av att forskningsmetoden är för en annan bransch, men principerna kan antas vara desamma. Information får forskaren genom både media, intervjuer och observationer och dessa ska stå i fokus för undersökningen.

3.3 Val av datainsamlingsmetod

För en studie behövs någon form av datainsamling för att nå kunskap. I praktiken kan forskaren välja mellan fyra olika datainsamlingsmetoder: frågeformulär, intervju, observation eller skriftlig källa (Denscombe, 2016). Datainsamling inom fenomenologiska studier sker oftast genom självrapporter, intervjuer eller som en kombination av dessa två metoder (Giorgi, 1997). Data som erhållits via kommunikation är väsentligt inom ansatsen på basis av brist på direkt tillgång till andra människors upplevelser.

För att få reda på visioner för den finländska läroboken inom en bestämd tid lämpar sig intervju som datainsamlingsmetod bättre än självrapporter. Självrapporter kan vara krävande för informanten då hen själv måste dokumentera sina upplevelser, vilket lätt kan dra ut på tiden. Däremot utförs intervjuer alltid under en bestämd tid och kräver inte mycket förberedelser av informanten, vilket även kan antas vara en bekvämlighetsfaktor. För att göra det lättare för informanterna och för att underlätta utförandet av studien valde jag att använda intervju som datainsamlingsmetod. Kvalitativ intervju görs specifikt för att få reda på en mindre forskningsgrupps upplevelser (Denscombe, 2016; Giorgi, 1997). Eftersom denna studie är en pro gradu-avhandling som är en relativt liten studie är det acceptabelt att antalet informanter är mindre då kvalitativ intervju valts som datainsamlingsmetod.

Kvalitativ intervju följer dessutom ofta tre kärnfunktioner: kunskapsperspektiv som är beroende av plats och tid, intervjuguide och interaktivt dialogutbyte (Edwards & Holland, 2013). Den första kärnfunktionen behandlar kunskapsperspektivet, vilket inom fenomenologin utgörs av ett kunskapsintresse som består antingen av ett allmänt eller ett specifikt intresse (Merriam, 2002). Denna studie behandlar ett specifikt intresse med syftet av att undersöka visioner som aktörer från olika yrkesgrupper inom läromedelsbranschen har för den finländska läroboken. Kunskapsperspektivet i denna

studie är även beroende av plats och tid i och med att visionerna grundar sig på upplevelser som de intervjuade aktörerna hade under intervjutillfället.

Den andra kärnfunktionen innefattar intervjuguiden. En intervjuguide är en lista över de områden eller frågor som ska täckas eller beröras under en intervju (Bryman, 2002; Dalen, 2008). Intervjuguiden kan se mycket olika ut, men inom fenomenologi används ofta frågor som antingen är semi- eller ostrukturerade, alltså frågorna innehåller inte färdiga svarsalternativ (Giorgi, 1997; Edwards & Holland, 2013). För intervjuerna utformade jag en intervjuguide på båda inhemska språken som jag bestämde mig att följa under alla intervjutillfällen. Utarbetandet av intervjuguiden beskrivs närmare i avsnitt 3.5.

Interaktivt dialogutbyte är den tredje och sista kärnfunktionen för kvalitativ intervju. Intervju är en personlig metod genom att forskaren träffar eller samtalar med informant och det utförs antingen i grupp eller personligt (Patel & Davidson, 2011). Gruppintervjuer kan vara svåra att kontrollera, men data kan fås i ett bredare spektrum i skillnad till personlig intervju, vilket eventuellt är lättare att kontrollera, men mångfalden av svar kan bli begränsad. (Denscombe, 2016.) I denna avhandling valde jag att utgå från personliga intervjuer för att få de enskilda aktörernas svar på intervjufrågorna, men även för att göra studien lättare för både mig själv och informanterna. Personlig intervju skulle även möjliggöra ett aktivt dialogutbyte mellan mig och informanten med möjlighet av att ställa följdfrågor.

3.4 Val av informanter och datainsamling

Val av informanter ska grunda sig på studiens forskningsfrågor (Patel & Davidson, 2011). På basis av forskningsfrågorna utformades ett kriterieurval, vilket innebär att informanterna uppfyller angivna kriterier som är relevanta för studien (Marlow, 2005). Kriterierna i denna studie var att informanterna ska arbeta med utveckling av den finländska läroboken, dvs. inom den finländska läromedelsbranschen. Valet grundade sig även på att jag vill uppnå en förståelse för olika yrkesgruppers synsätt för den finländska läroboken, så att studien inte enbart skulle redovisa resultat från en yrkesgrupp. Val av informanter påverkades av aktörernas tillgänglighet för intervju. Ytterligare påverkades studien av att urvalsgruppen var liten i jämförelse till möjlig

urvalspopulation, min egen oerfarenhet och av egen bristande kännedom om potentiella informanter från andra yrkesgrupper som skulle ha passat in i studien.

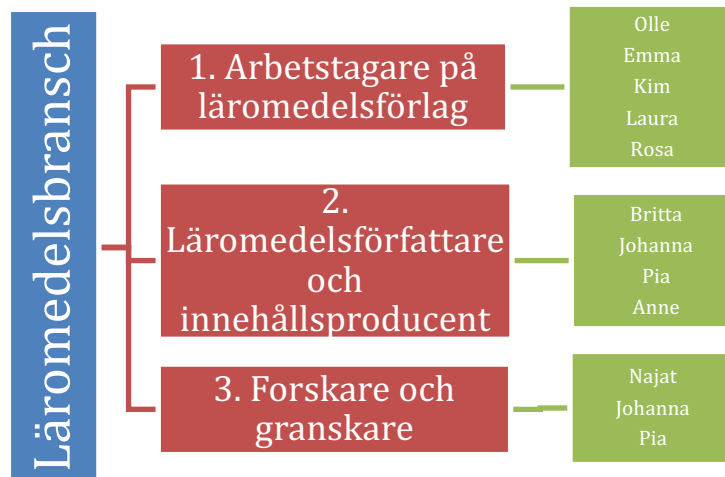
För datainsamling kontaktades tjugo aktörer som arbetade inom den finländska läromedelsbranschen. Kontakt togs via e-post med hjälp av informationsbrev på båda inhemska språken (bilaga 1 och 2). Brevet innefattade information om undersökningens syfte och intervjufrågor, en redogörelse för användning av intervjusvaren samt information om konfidentialitet. P.g.a. olika skäl kunde inte alla tjugo aktörer delta i undersökningen, men positiv kontakt åstadkoms mellan mig och elva aktörer. Kontakt med aktörerna ledde till en överenskommelse om tid och plats för personlig intervju.

Inför intervjuerna utarbetades en intervjuguide (bilaga 3 och 4) på basis av studiens syfte och forskningsfrågor och p.g.a. att det var en av kärnfunktionerna för en kvalitativ intervju. Till att börja med listade jag upp potentiella frågor som jag ansåg var relevanta för studien. I studien ville jag få reda på aktörernas subjektiva och spontana tankar för den finländska läroboken, vilket ledde till att jag valde att använda en kombination av både öppna tematiska och korta deskriptiva frågor. Med denna typs frågor ville jag ge informanterna ett relativt stort utrymme att svara med egna ord. Där efter indelades frågorna under teman för att skapa struktur i intervjun och som senare skulle underlätta analysen av dem. Strukturering av frågorna till teman gjorde att frågorna byggde på varandra och aktiverade informantens tankar gällande den finländska läroboken. Flera frågor var inte tänkt att användas i analysen, men var viktiga för att styra aktörernas tankar i rätta banor. Intervjuguiden godkändes av min handledare innan den användes. Intervjuguiden presenterades när jag kontaktade informanterna.

Följande steg var att genomföra intervjun enligt informantens preferenser om ställe och tidpunkt. Intervjutillfällena var utspridda under flera dagar i mars och april år 2019. En intervju tog ca 30–60 minuter. Tio informanter ville utföra intervjun på sina arbetsplatser medan två av intervjuerna genomfördes via Skype. Alla intervjuer spelades in för transkribering. (Bryman, 2002; Dalen, 2008; Edwards & Holland, 2013.) En informant visade sig efter intervju inte passa in i kriterieurvalet eftersom denne inte direkt arbetade inom läromedelsbranschen och uppfattades därmed som ett bortfall, vilka är relativt vanligt förekommande i intervjustudier (Bryman, 2002).

Under intervjuerna frågades det av varje informant om deras riktiga namn fick användas i studien. En del gav sitt samtycke för namnanvändning medan andra ville vara anonyma, vilket även beaktades i studien. Informanternas bakgrund varierade gällande både utbildning, arbetstitel och arbetserfarenhet inom läromedelsbranschen. Alla utom en informant hade någon form av pedagogisk utbildning och arbetserfarenheten som informanterna hade varierade mellan 3,5 år och 29 år. Största delen av informanterna hade jobbat inom läromedelsbranschen i mer än tio år, vilket innebar att aktörerna var i regel erfarna. P.g.a. utlovad konfidentialitet i studien presenteras respondenterna inte närmare.

Arbetstiteln som informanterna hade lade grunden för kategorisering av läromedelsbranschens yrkesgrupper (figur 3). Till arbetstagare på läromedelsförlag inkluderades personer som arbetade på förlag, men som inte producerade eget material. Till läromedelsförfattare och innehållsproducent inkluderades personer som producerade läromedelsinnehåll. Slutligen i yrkesgruppen forskare och läromedelsgranskare inkluderades personer som studerade och/eller granskade läroböcker från olika aspekter. En del av informanterna placerades i flera kategorier.

Figur 3. Fördelning av respondenterna enligt yrkesgrupp

3.5 Databearbetning och dataanalys

Enligt Fejes och Thornberg (2015) är bearbetning och analys av det insamlade empiriska materialet centralt inom den fenomenologiska forskningsansatsen. Intervjuerna som gjordes för denna studie efterföljdes av att jag lyssnade igenom allt material för att få en helhetsbild av intervjuerna. Under lyssnandet noterade jag delar

av intervjuerna som inte behandlade studien och beslöt att inte transkribera dessa komponenter. Nästa steg var att transkribera de inspelade intervjuerna, vilka gjordes enligt Åbo Akademis transkriberingsregler (Åbo Akademi, u.å.). Transkriberingen av intervjuerna genomfördes med programmen VLC Media Player 3 och Microsoft Word 2019. De tio intervjuerna resulterade i 93 sidor (typsnitt Times New Roman, storlek 12, radavstånd 1,5) som inkluderade intervjufrågor och svaren i ordagrann form. De delar som inte berörde studien exkluderades från transkriberingarna. De relevanta finskspråkiga citaten översattes till svenska under processen.

Flera olika tillvägagångssätt för analys av data har utvecklats för fenomenologisk metodologi, men det mest kända och oftast använda tillvägagångssättet är Giorgis analysmetod. Metoden lämpar sig för studier med en mindre omfattande datainsamling. Det första steget i analysprocessen är att få grepp om innehållet genom översiktlig genomgång av det insamlade materialet. Detta gjorde jag genom att läsa de transkriberade intervjuerna för att få grepp om de svar som jag hade fått från intervjuerna. Det andra steget går ut på en djupare genomgång av det transkriberade materialet, från vilket struktureras och avgränsas data till mindre beståndsdelar för att få reda på nyanser i meningsinnehållet. Efter en första läsning av datamaterialet läste jag transkriberingarna på nytt för att få en djupare förståelse för datamaterialet. Under processen avgränsade jag delar från materialet som berörde denna avhandling genom att markera citat. (Axelsson; 2017; Fejes & Thornberg, 2015.)

Det tredje steget i Giorgis analysmetod utgör en analys av beståndsdelarna, vilka förknippas till varandra och till sammanhang som de ingår i. Dessa tolkas och reflekteras över för att bilda generella teman. Datamaterialet koncentreras ytterligare i det fjärde steget genom att sammanfoga beståndsdelar med likartat innehåll. De urskilda citaten från det tredje steget utarbetades, analyserades och grupperades till likartade antaganden. Slutligen innebär det femte steget en noggrann genomgång och inspektion av data för identifiering av centrala teman. Analysen av det transkriberade datamaterialet resulterade i identifiering av fem teman, av vilka en del delades till mindre komponenter för att ytterligare förtydliga essensen i denna studie. (Axelsson; 2017; Fejes & Thornberg, 2015.)

Eftersom samma teman påträffades i de tre undersökta visionerna användes samma temafördelning inom analysen av varje vision. Likhet i teman underlättade även jämförelsen av visionerna för att få reda på hur visionerna förhöll sig till varandra. Från analysen av essenserna fick jag svaret på båda forskningsfrågorna medan från jämförelse av visionerna uppnådde jag även syftet för studien gällande eventuella skillnader mellan yrkesgruppernas visioner.

3.6 Tillförlitlighet, trovärdighet, överförbarhet och etik

För att en studie ska kunna vara vetenskaplig och anses ha något värde, krävs god kvalitet. Kvaliteten i en kvalitativ studie delas enligt Guba och Lincoln (1994) i fyra dimensioner: tillförlitlighet, trovärdighet, överförbarhet och etik.

Tillförlitlighet

Tillförlitlighet innebär graden av noggrannhet som använts i studien. Enligt Trost (2010) ökas tillförlitligheten i en kvalitativ studie av faktorerna kongruens, precision, objektivitet och konstans. Kongruens innefattar mätning av samma sak, vilket inom kvalitativ forskning betyder att forskaren ställer ett antal frågor om ett och samma fenomen för att få reda på nyanser i respondenternas uttalanden. För att uppnå en god kongruens strävade jag i denna studie efter att få reda på nyanser för den finländska läroboken mellan tre olika yrkesgrupper. Genom att jag använde en intervjuguide kunde jag försäkra mig om att samma frågor om fenomenet ställdes till varje informant.

Detta efterföljs av precision, vilket går ut på renskrivning av intervjusvar och kontroll av att svaren uppfattas rätt. Precision i studien garanteras genom inspelning och transkribering av intervjuerna. För att försäkra mig om att jag uppfattat svaren rätt kunde jag ställa följdfrågor till respondenterna under intervjutillfället och/eller senare via e-post. Objektivitet i sin tur handlar om neutralitet och saklighet inför studien. Total objektivitet är dock svårt att uppnå inom kvalitativ studie p.g.a. att en forskares upplevelser inverkar på tolkningen av data.

Konstans innebär att en företeelse inte skiftar över tid, alltså samma svar fås vid olika tidpunkter. (Trost, 2010.) Detta är även svårt att uppnå inom kvalitativa studier p.g.a. att de inte alltid ger samma resultat i en annan studie under liknande omständigheter

(Bell, 2016). Livet är dynamiskt, vilket kontinuerligt ändrar på bl.a. erfarenheter i både tid och rum. Detta försvårar erhållandet av samma eller likartade svar, en så kallad konstans, i kvalitativ studie. Denna studie påverkades av mina upplevelser, men jag strävade till att vara så neutral som möjligt i studiens olika skeden. En absolut konstans för efterföljande studier kan inte heller uppnås på basis av denna studie p.g.a. att erfarenheter influeras av både tid och rum.

Trovärdighet

Trovärdighet betyder att i studien undersöks och mäts avsedda faktorer utan tillfogande av närliggande fenomen (Bell, 2016; Bryman, 2011; Graziano & Raulin, 2012; Stukát, 2012). Detta redogör för studiens giltighet, den så kallade interna trovärdigheten (Folkhälsomyndigheten, 2017). Trovärdighet i studien uppnåddes genom åtgärderna respondentvalidering, grundande data och triangulering (Denscombe, 2016), vilka försäkrar att undersökningens data är både framställt och inspekterat i enlighet med god praxis. Respondentvalidering gjordes genom att försäkra att jag förstått respondenternas svar rätt i form av följdfrågor under intervjutillfället och/eller via e-post i efterhand. Genom detta ska sanningsenlighet av data säkerställas. Grundandet av data uppnåddes däremot genom att spela in intervjuerna till ljudfiler som jag kunde lyssna på vartefter behov. Triangulering åstadkom jag genom att identifiera konstateranden i det insamlade datamaterialet som svarade på denna studiers forskningsfrågor.

I de kvalitativa studierna är det även viktigt att reflektera över de processer som gjorts under studien så att den skulle kunna replikeras så lika som möjligt och därmed få jämförbara resultat. I denna studie strävade jag till att ange god rapportering över forskningsprocessen (ansats, urval, datainsamling, analys, osv.), vilket ytterligare ökade studiens trovärdighet. (Bryman, 2011; Denscombe, 2016; Folkhälsomyndigheten, 2017; Patel & Davidson, 2011.)

Överförbarhet

Överförbarhet innefattar användbarheten av den kvalitativa forskningens resultat i andra miljöer och situationer (Bryman, 2011). Denna studie kan dock inte antas vara överförbar i klassisk betydelse eftersom svaren är bundna till både plats och tid. Istället måste överförbarheten i denna studie ses från en intern till en extern trovärdighet. Detta

betyder att en samtidig trovärdighet kan jämföras med en prediktiv trovärdighet. Dvs. det som studeras i nuet kan jämföras med framtiden, t.ex. elevers vitsord i matematik under gymnasietiden kan jämföras med hur dessa lyckas i studentskrivningarna i matematik. (Rosengren & Arvidson, 2002.) I denna studie undersökte jag visioner för en bra finländsk lärobok, vilket grundar sig på företeelser som görs i nuet, vilka enligt teori om överförbarhet kan jämföras med framtiden, alltså med framtidsvisionerna för den finländska läroboken.

Etik

Etik betyder läran om moral (Svenska Akademien, 2020). Vetenskapliga studier grundar sig på forskningsetiska överväganden och innefattar en del aspekter som forskaren måste beakta före och under studien. En av de etiska aspekterna är forskningskravet, vilket handlar om utveckling av tillgänglig kunskap och förbättring av metod. (Vetenskapsrådet, 2002.) Eftersom läroboksforskningen är splittrad och det inte finns så många studier om hurdan en bra lärobok är eller studier gällande framtidsvisioner för läroboken kan denna avhandling anses uppfylla forskningskravet.

En annan etisk aspekt är individskyddskravet, vilket går ut på etiska aspekter som skyddar individen i studien. Individskyddskravet indelas ytterligare i fyra huvudkrav: informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet. (Vetenskapsrådet, 2002.) Informationskravet innebär att forskaren måste informera sina deltagare om syftet för studien. Informationen sammanfattar deltagarnas uppgift i studien och de villkor som gäller deltagandet. (Bell; 2016; Patel & Davidson, 2011; Vetenskapsrådet, 2002.) Frivillighet i deltagande är även ett måste i opublicerade handlingar (Forskningsetiska delegationen, 2009). Informationskravet uppfylldes genom att informationsbrev (bilaga 1 och 2) med nödvändig information skickas till alla kontaktade respondenter. Samtyckeskravet går ut på att informanten har rätt att bestämma över sitt deltagande i studien. I vissa fall då informanten är minderårig behövs samtycke av vårdnadshavare, medan myndiga aktörer kan ange sitt samtycke antingen muntligt eller skriftligt (Bell, 2016; Forskningsetiska delegationen, 2009; Vetenskapsrådet, 2002.) I denna studie uppnåddes samtyckeskravet då den potentiella informanten svarar jakande på informationsbrevet.

Konfidentialitetskravet innebär att studiedeltagarnas personuppgifter förvaras så att inte utomstående aktörer kan ta del av dem, speciellt om det handlar om etiskt känsliga uppgifter. Forskaren måste beakta detta i sin studie speciellt då det gäller deltagare som vill vara anonyma genom att inte skriva om dessa för detaljerat så att ingen kan identifiera dem. Det fjärde och sista kravet är nyttjandekravet. Detta behandlar att det insamlade datamaterialet endast får användas för forskningsändamål och inte utlånas till ovetenskapliga ändamål. En del forskningspublikationer kan ha skadliga följder för studiedeltagare om det insamlade datamaterialet används för beslut eller åtgärder som direkt inverkar på individen. Därför är det viktigt för forskaren att beakta och överväga risker som resultaten kan orsaka. (Forskningsetiska delegationen, 2009; Vetenskapsrådet, 2002.) Under intervjutillfället frågade jag varje respondent om tillåtelse för namnanvändning i denna studie, vilket även är en del av konfidentialitetskravet. Konfidentialitetskravet beaktades i presentationen av respondenterna. Avslutningsvis beaktades nyttjandekravet genom att inte dela eller publicera ljudfilerna som spelades in under intervjutillfällena.

4 Resultat

I detta kapitel redovisas studiens resultat. På basis av syftet utformades två forskningsfrågor som även ger struktur för detta kapitel.

Resultatredovisningen är indelad enligt forskningsfrågorna i två huvudavsnitt, vilka innefattar aktörernas visioner för en bra lärobok (i fortsättningen vision 1) och för den framtida finländska läroboken (i fortsättningen vision 2 och 3). Respondenternas svar lyfts fram genom användning av citat. Visionerna grupperades till större teman för att jag bättre skulle kunna förstå hur och vad respondenterna svarat. Dessa utgör visionernas figurer, alltså framkallningar av föreställningar i medvetandet. För att förtydliga yrkesgruppernas betydelse i denna studie presenteras resultaten enligt de tre yrkesgrupperna, vilka jag kommer att hänvisa till som den första (arbetstagare på läromedelsförlag), den andra (läromedelsförfattare och innehållsproducent) och den tredje (forskare och granskare) yrkesgruppen. Respondenterna Johanna och Pia ingår i två yrkesgrupper medan de andra ingår i endast en yrkesgrupp. För att få reda på visionernas djup, alltså respondenternas relatering av framtiden till nuet, inkluderar jag respondenternas svar om möjliga orsaker som kan resultera i visionerna. Kapitlet avslutas med presentation av respondenternas förhållningssätt till sina visioner för den framtida finländska läroboken för att få reda på visionernas färg, alltså föreställningen värderas som bra eller dålig där nuet och framtiden relateras till bakgrunden.

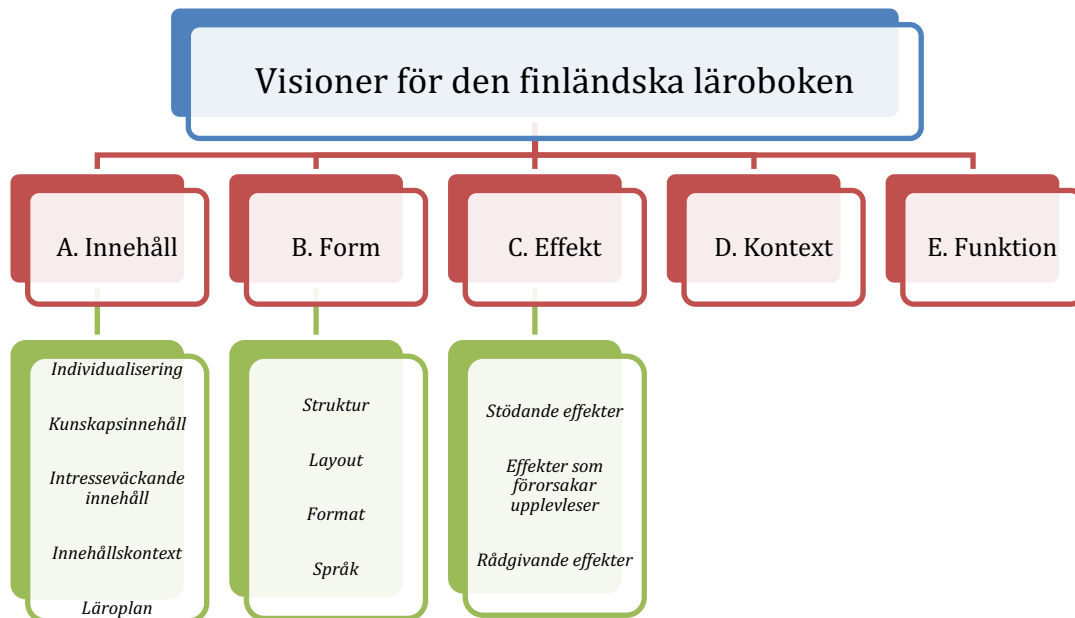
För att se och bättre uppfatta visionerna och fördelningen av dem mellan yrkesgrupperna har jag bildat figurer av respondenternas uttalanden under varje tema (figur 5–19). Cirklarnas storlek i diagrammen är beroende på antal svar som yrkesgruppen angav inom temat eller aspekten. Figurerna ger därmed en inblick i vilka delområden som betonades mer eller mindre beroende på yrkesgrupp.

4.1 Vision 1: Visioner för en bra finländsk lärobok

Alla respondenter som intervjuades för denna avhandling var av den åsikten att läroböckerna har förändrats under deras livstid. Detta har lett till erfarenheter hos alla respondenterna av vilka aspekter i läroböcker som fungerar och vilka som inte fungerar.

En del av respondenterna hade även studerat eller forskat i ämnet, vilket ytterligare utvecklade deras visioner för hurdan en bra lärobok är.

För att få svar på den första forskningsfrågan analyserades respondenternas svar på frågan om hurdan en bra lärobok är. Frågan var öppen för att få fram de mest äkta svaren. Alla respondenterna i studien beskrev flera olika aspekter som de ansåg att kännetecknade en bra lärobok, vilket gjorde att samma informant kunde inkluderas under flera teman. I analysen identifierades fem huvudsakliga teman i respondenternas visioner för den finländska läroboken (figur 4). Fördelningen av teman grundar sig på mina personliga uppfattningar som baserar sig på analysen av intervjutillfällena och respondenternas citat.

Figur 4. Identifierade teman (röd) och aspekter (grön) i visioner för den finländska läroboken

A. Innehåll

Flera respondenter beskrev på ett allmänt plan hurdan innehållet ska vara i en bra lärobok. I analysen identifierades fem aspekter av temat innehåll, vilka är: individualisering, kunskapsinnehåll, intresseväckande innehåll, innehållskontext och läroplan.

Individualisering

Aspekten individualisering innefattar svar som behandlar hur läroboken är anpassad till eleven. Fyra respondenter berättade att en bra lärobok ska vara individualiserad. I den första yrkesgruppen berättade Emma och Rosa att en bra lärobok ska vara anpassad till eleven bl.a. genom att den beaktar olika inlärningsstilar, att den ska innehålla olika svårighetsgrader och att den ska vara inkluderande. I den andra yrkesgruppen var det endast Britta som diskuterade att en bra lärobok måste ha en passande svårighetsgrad medan i den tredje yrkesgruppen var Najat av den åsikten att en bra lärobok ska kunna differentieras till elever med olika kunskapsnivåer.

[...] Och sedan om det finns elever som måste åtskiljas antingen till snabbare eller långsammare, så läroboken i denna bokkontext – den kan även vara i elektroniskt format – måste den kunna differentieras. [...] (Najat)

Kunskapsinnehåll

Kunskapsinnehåll är den aspekten som innefattar svar som behandlar vilka delområden som behandlas i läroboken, alltså den kunskap i läroboken som eleven ska lära sig. Fyra respondenter diskuterade kunskapsinnehållet i en bra lärobok. Bland arbetstagare på läromedelsförlag talade Emma och Rosa om att en bra lärobok ska vara mångsidig och att förkunskaper ska kopplas till ny information. I den andra yrkesgruppen talade Anne om att en bra lärobok ska föra vidare i studierna. Pia berättade att en bra lärobok skulle utmana idén om västerländsk överhöghet och att den skulle innehålla relevant kunskap utan onödig trivialkunskap. Noterbart här är att Pia är placerad i både den andra och den tredje yrkesgruppen.

[...] Ett bra läromedel [...] kombinerar det som eleven redan känner till med ny information [...] (Rosa)

[...] Det finns en viss trivial info som på något sätt inte hjälper över huvud taget oss att förstå dagens värld, men som ändå på något sätt nöts in [...] (Pia)

Intresseväckande innehåll

Denna aspekt innefattar svar om intresseväckande faktorer som specifikt finns eller borde finnas i lärobokens innehåll. Endast två aktörer tog upp intresseväckande faktorer beträffande innehållet. Rosa från den första yrkesgruppen betonade att innehållet i en

Pia Grotenfelt

bra lärobok ska utgå från elevens intressen medan Britta från den andra yrkesgruppen ansåg att texten i en bra lärobok ska vara intressant.

En bra lärobok måste ju vara tydlig, den måste ha ett sådant språk och sådan text som är intressant för elevgruppen [...] (Britta)

Innehållskontext

Innehållskontext är den aspekten som innefattar svar som behandlar omständigheterna i samhället som inverkar på lärobokens innehåll. Denna aspekt togs upp av två aktörer. Emma i den första yrkesgruppen ansåg att innehållet i en bra lärobok ska vara modernt medan Pia i både den andra och i den tredje yrkesgruppen lyfte fram att en bra lärobok ska ha ett västerländskt perspektiv.

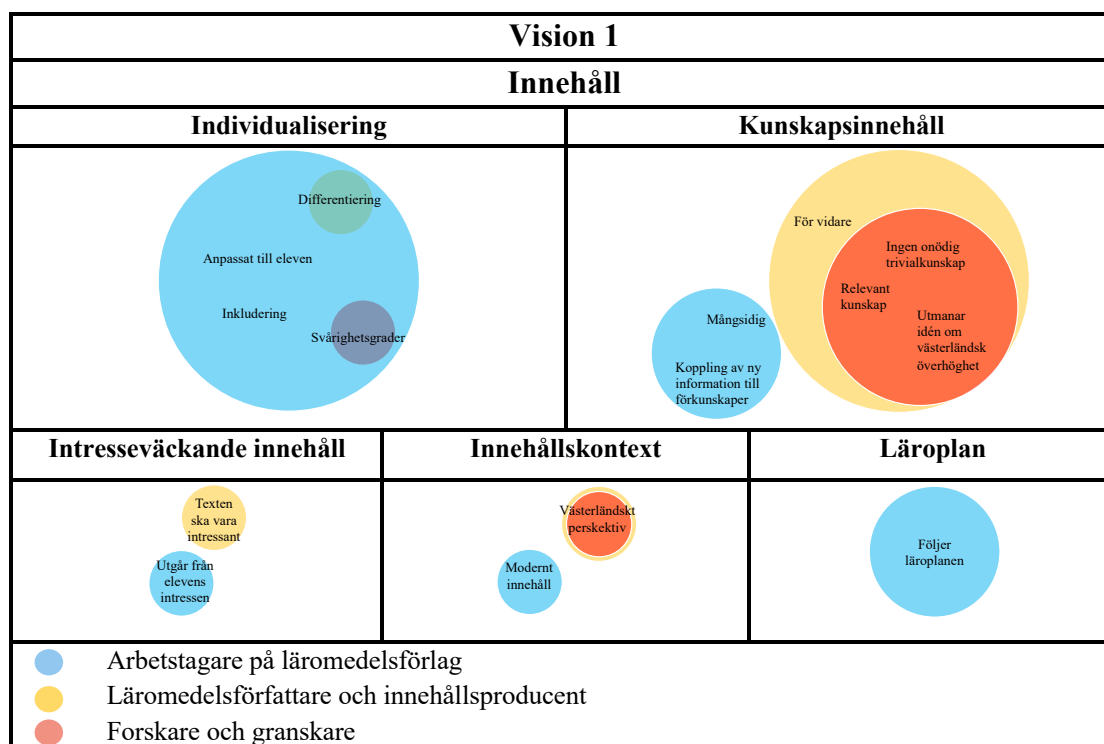
[...] jag är intresserad specifikt av att försöka konstruera ett sådant västerländskt perspektiv som jag ser att behöver göras i läroböcker och på något sätt att försöka utmana idén om västerländsk överhöghet som kan ta sig olika former [...] (Pia)

Läroplan

Aspekten läroplan anger de svar som behandlar hur läroplanen inverkar på eller syns i lärobokens innehåll. Endast Emma och Rosa från den första yrkesgruppen nämnde att en bra lärobok ska följa läroplanen.

[...] Men det viktigaste förstås i ett bra läromedel är att det följer läroplanerna. [...] (Rosa)

Temat innehåll sammanfattas i figur 5, där det även kommer fram hur de olika yrkesgrupperna har svarat gällande de fem aspekterna. Genom att se på diagrammen får läsaren en inblick på hur mycket aspekterna betonats inom temat och hur svaren förhåller sig mellan yrkesgrupperna.

Figur 5. Sammanfattning av temat innehåll i visioner för en bra finländsk lärobok

B. Form

Inom alla yrkesgrupperna diskuterades även lärobokens form som en del av hurdan en bra lärobok är. Via analys identifierades fyra aspekter inom temat form, vilka är: struktur, layout, format och språk.

Struktur

Aspekten struktur anger svar som behandlar lärobokens komposition. Tre respondenter tog upp struktur i en bra lärobok. Bland arbetstagare på läromedelsförlag lyfte Emma och Rosa fram att en bra lärobok ska vara en bra helhet och att det ska vara lätt att hitta i den. I den tredje yrkesgruppen berättade Najat att en bra lärobok ska vara lätt att uppfatta och att den inte nödvändigtvis skulle behöva en arbetsbok.

[...] läromedlet är uppbyggt så att man lätt hittar det lätta materialet och det lite mera utmanande materialet [...] (Rosa)

[...] jag tänker mig att den borde vara lätt att uppfatta, så att eleven på ett sätt har lätt att uppfatta vad som är brödtext eller väsentligt. [...] (Najat)

Layout

Aspekten layout innefattar de svar som behandlar lärobokens utseende. Britta från den andra yrkesgruppen var den enda som lyfte fram layouten i en bra lärobok. Enligt henne ska layouten vara tilltalande och tydlig för eleven.

[...] Främst också att layouten är tydlig och också att den tilltalar eleven. Om den är hemskt tråkig eller råddig så blir det hemskt frustrerande att läsa den. (Britta)

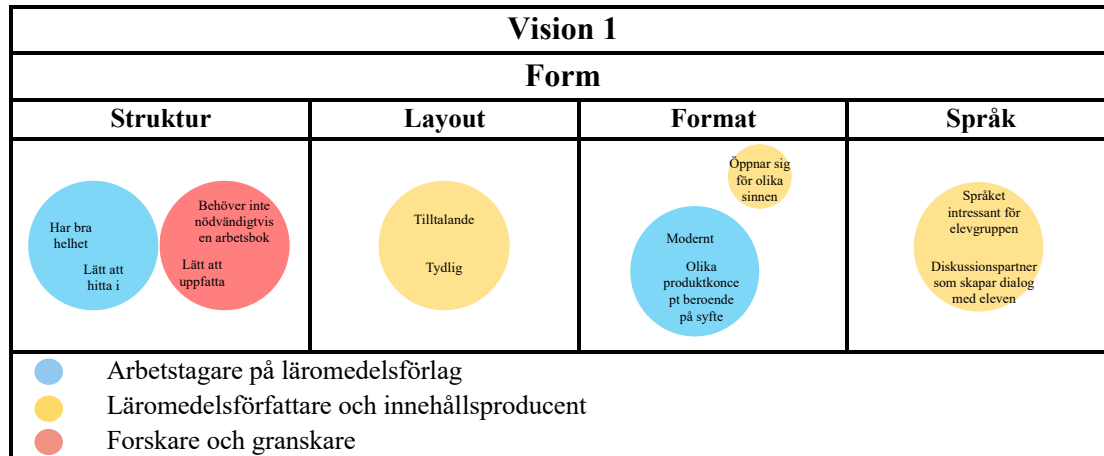
Format

Lärobokens format går ut på olika koncept som läroboken framställs i, t.ex. e-lärobok eller pappersbok. Tre respondenter tog upp format. I den första yrkesgruppen berättade Emma och Laura att en bra lärobok ska ha ett modernt format och att det ska finnas olika produktkoncept, alltså olika format av läroböcker som kan användas sida vid sida, beroende på användningssyftet. I den andra yrkesgruppen ansåg Anne att en bra läroboks format skulle vara sådan som öppnar sig för olika sinnen. Ingen aktör i den tredje yrkesgruppen nämnde något om formatet.

[...] den (läroboken) kan vara i lite olika produktkoncept beroende på syfte. Den kan användas som typ av presentationsmaterial, alltså den används av läraren i klassrumssituationer tillsammans med eleverna, eller sedan kan den vara en "traditionell" bok där teori och övningar står parallellt eller sedan kan den vara menad för eleven, att hen arbetar själv [...]
(Laura)

Språk

Aspekten språk handlar om hur språket inverkar på lärobokens form. Endast två aktörer från den andra yrkesgruppen lyfte fram språket. Britta berättade att språket i en bra lärobok ska vara intressant för elevgruppen medan Anne ansåg att en bra lärobok ska fungera som en diskussionspartner.

Figur 6. Sammanfattning av temat form i visioner för en bra finländsk lärobok

C. Effekt

Temat effekt behandlar aspekter som beskriver vad läroboken åstadkommer eller förorsakar hos användaren. Via analys identifierades tre skilda aspekter, vilka är: stödjande effekter, effekter som ger upplevelser och vägledande effekter.

Stödjande effekter

Denna aspekt innefattar svar som behandlar stödjande effekter som läroboken orsakar hos användaren. Fem personer nämnde att en lärobok ska vara stödjande. Om stödjande effekter för läraren berättade Laura och Rosa från den första yrkesgruppen att en bra lärobok ska hjälpa eller stöda läraren i sitt arbete och att den ger läraren möjlighet att bemöta den enskilda eleven. I samma yrkesgrupp nämnde Rosa även om att en bra lärobok ska stöda eleven. Bland respondenterna i den andra yrkesgruppen nämndes det inget om stödjande effekter för läraren, men stödjande effekter för eleven diskuterades av både Johanna och Anne som ansåg att en bra lärobok skulle hjälpa eleven att ordna sitt lärande, stöda minnets funktioner och stöda lärandet. Inom den tredje yrkesgruppen var det endast Najat som nämnde stödjande effekter både för lärare, att en bra lärobok stöder undervisningen, och för elev, att en bra lärobok stöder elevens lärande.

En bra lärobok är ett stöd både för läraren och eleven. En bra lärobok ger läraren möjlighet att bemöta eleverna från deras personliga potential [...] (Rosa)

På något sätt tänker jag mig att den (läroboken) i bästa fall stöder elevens lärande, den fungerar som stöd för utläringen [...] (Najat)

Effekter som ger upplevelser

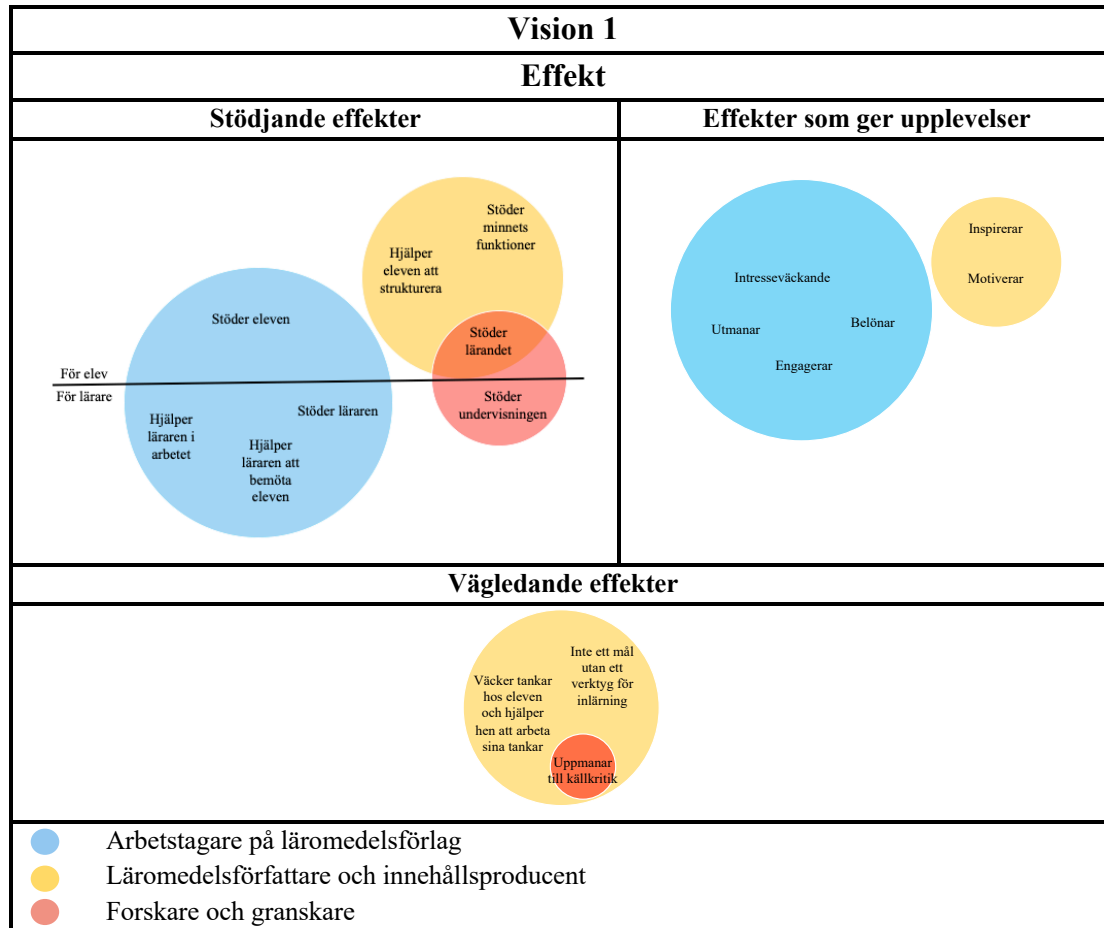
Denna aspekt anger de svar som tenderar påverka lärobokens användare så att hos dem framkallas en upplevelse. Upplevelsen är inte nödvändigtvis något konkret. Effekter som ger upplevelser diskuterades av tre aktörer. Bland arbetstagare på läromedelsförlag var det både Olle och Rosa som tog upp att en bra lärobok borde vara intresseväckande och att den borde belöna, utmana samt engagera. I den andra yrkesgruppen nämnde Johanna att en bra lärobok borde inspirera och motivera. Inga upplevelseförorsakande effekter diskuterades bland aktörerna inom den tredje yrkesgruppen.

[...] Men i allmänhet är en bra lärobok eller ett bra innehåll sådant som får eleven att prestera sitt bästa. Att den utmanar en aning, att den belönar en aning. Det är kanske ett intresse som måste finnas. [...] (Olle)

Vägledande effekter

Vägledande effekter handlar om effekter som strävar till att guida eller uppmana användaren till något konkret. Aspekten påträffades inom den andra och den tredje yrkesgruppen av tre respondenter. Inom den andra yrkesgruppen lyfte Anne fram att en bra lärobok väcker tankar hos eleven och hjälper hen att bearbeta sina tankar. Johanna och Pia, som inkluderats i både den andra och den tredje yrkesgruppen, ansåg att en bra lärobok inte är ett mål utan ett verktyg för inläringen och att den uppmanar till källkritik.

[...] naturligtvis har ämnesinnehållet, som ska med hjälp av läroboken läras, sin egen roll, men i en bra lärobok finns det mycket sådant väcker tankar hos en och hjälper att bearbeta sina tankar [...] (Anne)

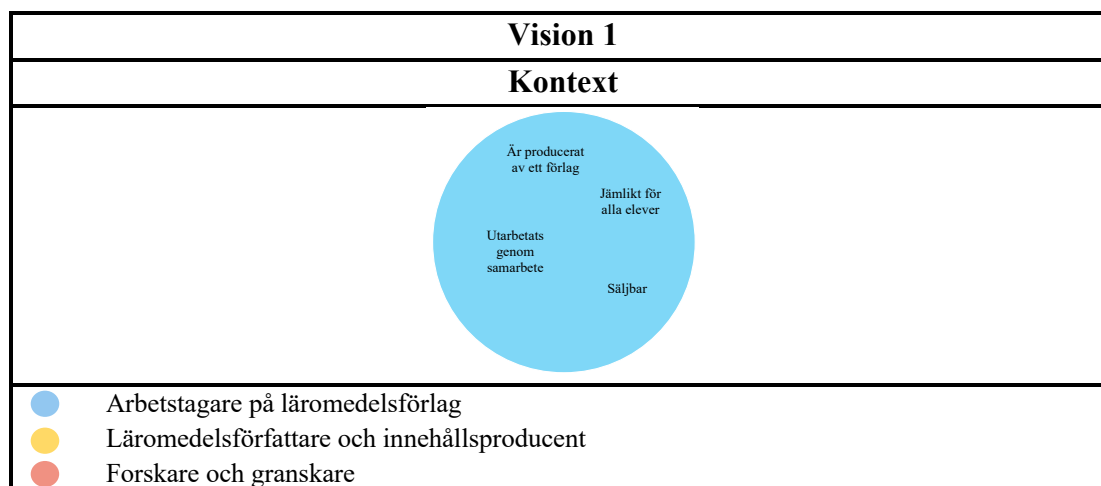

Figur 7. Sammanfattning av temat effekt i visioner för en bra finländsk lärobok

D. Kontext

Temat kontext innefattar de svar som behandlar sammanhang som läroboken är del av. Temat beskriver även alla de omgivande faktorer som främjar konstruktionen av en bra lärobok. En bra läroboks kontext diskuterades av två aktörer inom arbetstagare på läromedelsförlag. Kim berättade att en bra lärobok ska vara producerad av ett förlag och via detta ska jämlikhet uppnås för alla elever. Däremot ansåg Laura att en bra lärobok måste vara utarbetad genom samarbete och att slutprodukten måste vara bra för att vara säljbar.

En bra lärobok är den lärobok som är producerad av ett förlag och då är det inte riktigt så att jag drar hemåt, det är inte det jag är ute efter, utan vad jag är ute efter är att det finns en väldigt stor process bakom de läroböcker som förlag gör. [...] Jag är helt övertygad att en ensam person eller ens ett par ensamma personer inte kan svara mot hela den här helheten och det här tycker jag att är livsviktigt för jämlikhet, därför för att det ligger i botten hos mig att det ska finnas jämlikhet, att möjligheter för alla elever att komma framåt och då är basmaterialet man använder viktigt att det är högkvalitativt. (Kim)

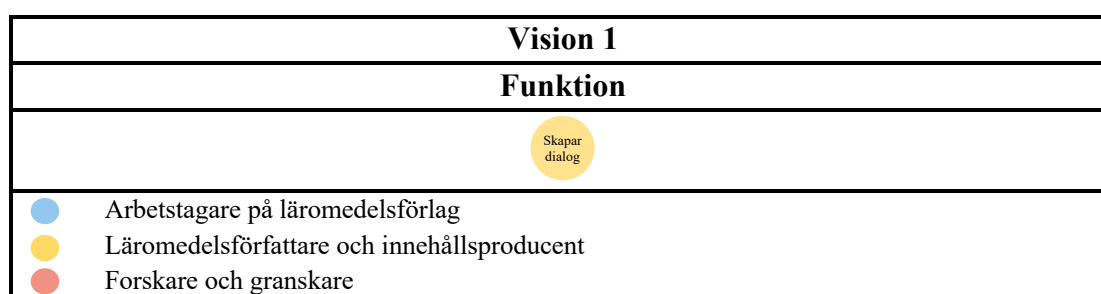

Figur 8. Sammanfattning av temat kontext i visioner för en bra finländsk lärobok

E. Funktion

Temat funktion innebär de faktorer som beskriver hur en lärobok fungerar. Med lärobokens funktion anser jag konkreta element (t.ex. läroboken talar). På basis av detta är denna aspekt inte det samma som temat effekt. Endast en aktör behandlade en bra läroboks funktion. Anne från den andra yrkesgruppen ansåg att en bra lärobok skapar dialog med läsaren. Med detta menar hon att det inte alltid skulle behövas två människor för ett samtal utan istället skulle läromedlet fungera som den andra parten.

[...] den skapar dialog med eleven [...] Detta betyder att det inte alltid skulle behövas två människor för diskussion utan läromedlet eller läroboken skulle vara en diskussionspartner, sådan som för vidare. (Anne)

Figur 9. Sammanfattning av temat funktion i visioner för en bra finländsk lärobok

4.2 Vision 2 och 3: Visioner för den framtida finländska läroboken

För att få reda på den andra forskningsfrågan analyserades informanternas svar på frågan hurdana visioner de hade för den framtida finländska läroboken både i ett tio- (vision 2) och femtioårsperspektiv (vision 3). Intervjufrågorna var öppna för respondenterna att svara på utan ledande frågor för att få de mest äkta och spontana svaren.

Eftersom syftet med denna studie är att undersöka eventuella variationer mellan visionerna användes samma fördelning av teman som i det föregående avsnittet: A. Innehåll, B. Form, C. Effekt, D. Kontext och E. Funktion. Temafördelningen användes inte endast för att göra det lättare för läsaren att identifiera skillnader, men även för att samma teman kunde identifieras under analysarbetet.

A. Innehåll

Lärobokens innehåll diskuterades bland alla tre yrkesgrupperna i tioårsvisionerna, men endast i de två första yrkesgrupperna i femtioårsvisionerna. I de två framtidsvisionerna identifierades fyra aspekter inom temat innehåll: individualisering, kunskapsinnehåll, intresseväckande innehåll och läroplan.

Individualisering

Aspekten individualisering innefattar svar som behandlar hur läroboken är anpassad till eleven. Inom tioårsperspektivet talade tre respondenter om att läroboken kommer att vara individualiserad i högre grad. Bland arbetstagare på läromedelsförlag berättade Emma att läroboken om tio år kommer att vara mer individualiserad och att innehållet kommer att börja adapteras till den enskilda eleven. Som orsak till sin vision angav Emma den tekniska utvecklingen som framtiden kommer att möjliggöra. Inom den andra yrkesgruppen, läromedelsförfattare och innehållsproducent, lyfte Anne fram multimodalitet som en del av individualiseringen i läroboken. Bland forskare och granskare berättade Najat att läroboken om tio år kommer att vara automatiskt anpassad till eleven genom att den beaktar hans kompetensnivå. Som orsak för sin vision beskrev Najat att kännedom från forskning och om lärande troligen kommer att styra läroboksutvecklingen till ett mer anpassat innehåll.

[...] att det blir mer liksom individualiserat och det möjliggörs just via den här tekniken som vi kommer att kunna utveckla inom framtiden [...] (Emma)

[...] det här med multimodalitet, jag tycker om det, det öppnar det där läromedlet på olika sätt för olika typer av elever och samma läromedelshelhet kan visa sig på olika sätt för olika elever. Det tycker jag att är en bra riktning. [...] (Anne)

[...] till exempel i uppgifter, när jag utfört någon uppgift eller gör någon uppgift, skulle den automatiskt anpassa den till min kompetensnivå [...] De är ändå sådana lösningar, att om vi ändå vill stöda elevens egen aktivitet och t.ex. det att materialet skulle stöda elevens nivå och hans framsteg, så ser jag inga hinder varför inte detta skulle kunna produceras när vi vet från forskning och om lärandet väldigt mycket, att varför skulle den inte kunna gå mot detta håll. (Najat)

I femtioårsperspektivet däremot lyfte tre aktörer, Olle och Emma från den första yrkesgruppen och Britta från den andra yrkesgruppen, fram element som behandlade individualisering. Olle berättade att det är nödvändigt för läromedlen om femtio år att bli mer personifierade och anpassningsbara med valmöjligheter som kan göras under studietiden. Olle ansåg att detta är viktigt på grund av att individens betydelse i samhället kommer att betonas mer så att människorna motiveras att vara produktiva. Emma var av den åsikten att läroboken kommer att beakta olika inlärningsstilar medan Britta lyfte fram att läromedlen eventuellt kommer att beakta elever med läs- och skrivsvårigheter och att det kommer att finnas läroböcker med olika svårighetsgrader.

[...] Och vad detta betyder för läromedel är att det kräver mer personifiering och anpassningsbarhet och val som sedan kan göras under studietiden. [...] Om femtio år tror jag att individens betydelse i samhället kommer mer att betonas. Och vi vet inte hur samhället skaffar sin finansiering, så då borde man få ut det bästa ur varje individ och motiverade människor är sådana som är produktiva. Så för samhället behövs det människor som gillar vad de gör. [...] (Olle)

Kunskapsinnehåll

Kunskapsinnehåll är den aspekten som innefattar svar som behandlar vilka delområden som behandlas i läroboken, alltså den kunskap i läroboken som eleven ska lära sig. Kunskapsinnehållet i tioårsperspektivet nämndes av tre respondenter. I den första yrkesgruppen berättade Laura och Rosa om att man under de tio följande åren inte kommer att lägga mycket fokus på innehållet. Det som dock kommer att bli viktigare i

läroböckerna är käll- och mediekritik samt att läroböckerna börjar i större grad innehålla samarbetsuppgifter där sociala färdigheter övas. Rosa ansåg att det är viktigt för eleverna att lära känna till vad som är sant och vad som är falskt i det som läses så att deras konsumtion, val och åsikter inte meningslöst påverkas. I den andra yrkesgruppen diskuterade Anne att läroboken troligen kommer att bli mer varierande. I femtioårsperspektivet diskuterades kunskapsinnehållet inte över huvud taget.

[...] Det som jag ännu skulle vill säga om vad jag tror att förändras så det tror jag att källkritik och hela den här mediekritiken kommer att bli mycket viktigare [...] det finns så mycket sådant här innehållsliknande material som vars syfte är att påverka vår konsumtion och våra val och våra åsikter så det kommer att bli viktigare. [...] (Rosa)

Intresseväckande innehåll

Denna aspekt innefattar svar om intresseväckande faktorer som specifikt finns eller borde finnas i lärobokens innehåll. Intresse nämndes det inget om i tioårsperspektivet, medan i femtioårsperspektivet diskuterade Britta från den andra yrkesgruppen hur intresset uppehålls i den framtida läroboken. Enligt henne kommer karaktärerna att vara väldigt viktiga speciellt för de yngre eleverna så som de var för henne då hon var elev.

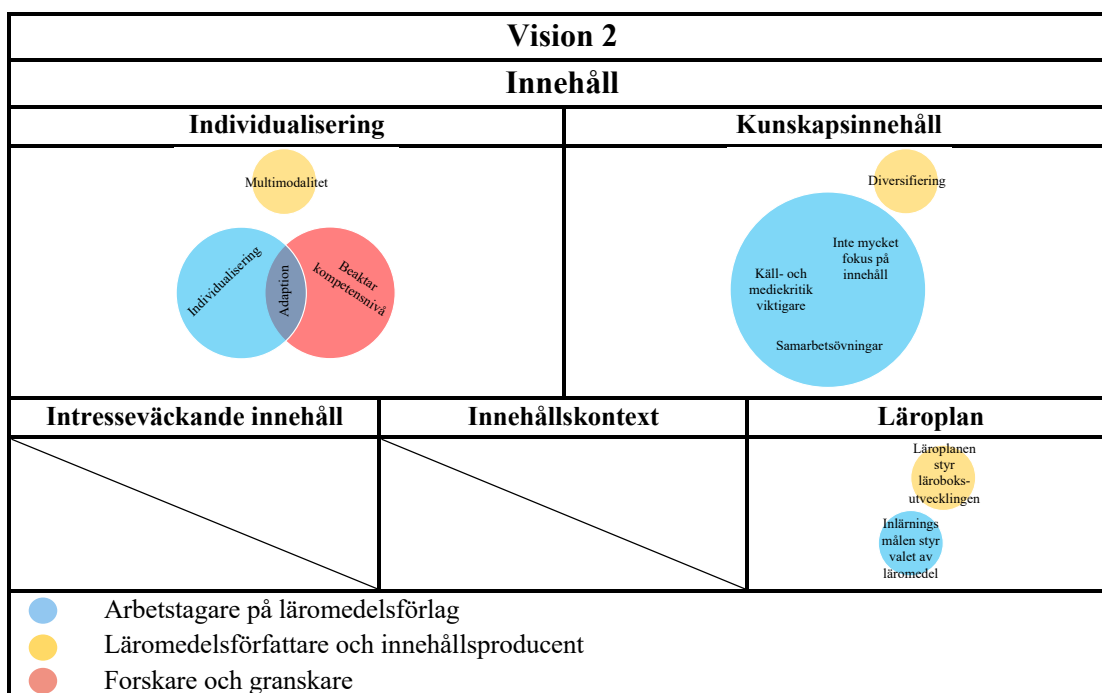
[...] Och sedan tror jag att det är jätte viktigt också att de har de här egna personerna i sin läsebok eller mattebok som man sedan, nu minns jag fortfarande t.ex. mina första (böcker) då jag var i lågstadiet eller folkskolan hette det då, men jag minns att det var Tor och Lena och sedan minns jag alla dessa, och på samma sätt hoppas jag att de nu skulle hållas på det viset [...] (Britta)

Läroplan

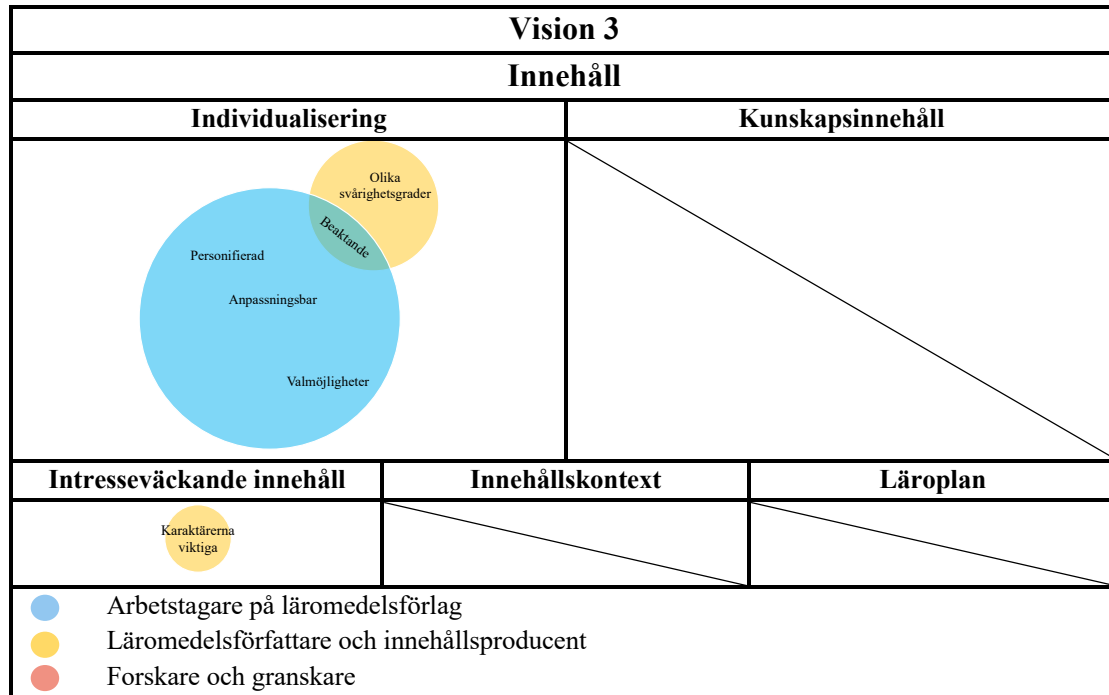
Aspekten läroplan anger de svar som behandlar hur läroplanen inverkar på eller syns i lärobokens innehåll. Två av respondenterna inkluderade läroplanen i sina visioner för läroboken om tio år. Kim från den första yrkesgruppen talade om att inlärningsmålen kommer att i allt högre grad styra valet av läromedlets medium i framtiden. Som orsak till sin vision angav Kim framtida forskning om bland annat inläring, om hjärnan och eventuellt även om hälsa som kommer att ge en bättre förståelse av hur eleven bäst kan ta till sig ny information. Britta från den andre yrkesgruppen var av den åsikten att läroboksinnehållet styrs och lever enligt läroplanen, vars för- och nackdelar syns i innehållet även om tio år senare.

[...] jag tror att man väljer medium för läromedel även i framtiden enligt vad som är målet med inläringen [...] Sen tror jag då att forskning om inläring, om hjärnan, om kanske också hälsa kommer att sätta så att säga ett annat perspektiv på, i större plan än vad vi gör idag. Det vill säga en större förståelse för hur påverkas vi både av medium och av innehåll i olika format och på vilket sätt kommer då en lärande person att kunna tillgodogöra sig (av dem) [...] (Kim)

Skolböckerna och hela skolvärlden lever enligt läroplanen och vi har ganska nyligen bytt en läroplan så jag tror att det är enligt det så byts alla skolböcker enligt det här. [...] Alltså jag tror över huvud taget att allt utgår från läroplanerna och alla läroplaner har för och nackdelar, vilket så klart också syns sedan i böckerna i innehållet. (Britta)

Figur 10. Sammanfattning av temat innehåll i visioner för den finländska läroboken om tio år

Figur 11. Sammanfattning av temat innehåll i visioner för den finländska läroboken om femtio år

B. Form

Form var den mest diskuterade temat bland alla yrkesgrupperna bland båda framtidsvisionerna för den finländska läroboken. Liksom i det tidigare avsnittet resulterade analysarbetet i fyra aspekter inom temat form, vilka är: struktur, layout, format och språk.

Struktur

Aspekten struktur anger svar som behandlar lärobokens komposition. Endast Emma från den första yrkesgruppen lyfte fram lärobokens struktur i sina tioårsvisioner. Enligt henne kommer läroboken om tio år att bilda en helhet, men hon är osäker på sin vision för att det finns en möjlighet att utvecklingen kan vara långsammare än vad hon tänker sig.

[...] läroboken är inte bara en bok, utan det är någon sorts helhet [...] Det kan hända att jag är lite optimistisk på det här att det skulle ske snabbt att det finns en möjlighet också att om tio år så har vi inte ännu heller utveckla så där djupa eller breda innehåll som jag tänker mig vara möjligt [...] (Emma)

Endast Anne från den andra yrkesgruppen pratade om läroboksstrukturen i sin femtioårsvision. Hon ansåg att läroboken kommer att vara mer som en anteckningsbok som bildar en interaktiv miljö för eleven att verka i.

[...] Den fungerar samtidigt som en anteckningsbok, en interaktiv miljö [...] (Anne)

Layout

Aspekten layout innefattar de svar som behandlar lärobokens utseende. Laura från den första yrkesgruppen lyfte fram att läroboken om tio år kommer att visa visuella trender som är kopplade till det samhälle som vi lever i. Ytterligare talade hon om att inom de digitala läromedlen kommer det troligen att bli mer digitalt innehåll, vilket kommer att förändra lärobokens layout.

[...] Naturligtvis syns visuella trender. [...] om vi något kommer att se så inom det digitala kommer vi troligen att se digitalt innehåll. Vi kommer loss från den tryckta bokens formulering eller indelning, bort från layouten [...] (Laura)

Inom femtioårsperspektivet var det endast Laura från den första yrkesgruppen som diskuterade layouten i den framtida läroboken. Enligt henne kommer visuell framställning i läroboken bli mer vanligt, vilket kommer att dikteras enligt de digitala enheterna som används.

[...] kanske handlar det mer om visuellt uttryckande då apparaterna möjliggör det [...] Det (lärobokens utseende) dikteras säkert av de apparater som vi använder. [...] (Laura)

Format

Lärobokens format går ut på olika koncept som läroboken framställs i, t.ex. e-lärobok eller pappersbok. Tioårsvisionerna inkluderade även diskussioner om lärobokens format inom alla tre yrkesgrupperna. I den första yrkesgruppen talades det mycket om digitala läromedel. Både Olle, Emma, Kim och Rosa var av den åsikten att digitala läromedel kommer att fortsätta utvecklas och få ett starkare fotfäste i elevens vardag. Dessa respondenter ansåg att den digitala ökningen kommer att bero på bland annat samhällsutvecklingen. Dessutom talade Kim om att vid sidan om de digitala läromedlen kommer det även att finnas tryckta läromedel. Rosa var den enda i den första yrkesgruppen som lyfte fram att läromedlen antagligen kommer att vara mindre i

storleken om tio år. I den andra yrkesgruppen var Britta och Pia av den åsikten att läroboken antagligen kommer att vara mer digitaliserad om tio år, vilket skulle bero på skolans utvecklingsriktning och på samhällsutvecklingen som sedan måste återspeglas i skolan. Johanna berättade att en möjlighet är att läroboken i fysisk format kommer att slopas i framtiden, men hon, Pia och Anne hoppades och ansåg att skolan ännu om tio år kommer att använda tryckta läromedel. I den tredje yrkesgruppen betonades även digitalisering i visionerna för läroboken om tio år. Till skillnad från Pias och Johannas svar betonade Najat att om tio år kommer läroboken förhoppningsvis vara i ett format som är nedladdningsbar från det digitala molnet.

[...] det ena som jag är helt övertygad om är att det kommer att finnas starka ingredienser digitalt. Men om vi pratar om ett tioårsperspektiv så tror jag att vi rör oss från en ökad digitalisering, i vissa fall nästan till absurdum, till att komma tillbaka till en både och. [...] jag tror att vi kommer att ha som medium pappersläromedel och digitala läromedel. (Kim)

[...] förstås så kommer man att gå mera och mera mot digitala läromedel [...] på tio år så tror jag inte att tryckta läromedel är borta från skolan. Kan hända att de fungerar mer som komplement än vad de har gjort hittills [...] (Pia)

Jag önskar att vi snart skulle vara vid det skede där formatet skulle vara av den typen jag just sa, det vill säga att den kunde laddas ner från molnet [...] (Najat)

Formatet var den mest diskuterade aspekten inom temat form i femtioårsperspektivet. I den första yrkesgruppen lyfte Emma upp att om femtio år så kommer vi eventuellt inte att ha läroböcker utan i stället kommer det att vara något slag av stora innehållsplattformar. Dessa kommer att bero bland annat på att uppfattningen om läroboken kommer att förändras, att utvecklingen av dess format inte kommer att vara jämförbar med läroboken som nu används i skolan. Kim antog att läroboksformatet eventuellt kommer att gå mot en virtuell verklighet i hologramformat eller tillagd verklighet med någon form av spelvärld, vilket kommer att bero på bland annat digital utveckling, samhällsutveckling och skolutveckling. Däremot antog Laura att läroboken i bokformat kommer att vara ett fungerande format ännu om femtio år, men den kommer att innehålla flera videor eller eventuellt presenteras i en virtuell värld i hologramformat. Läroboken har länge varit ett hållbart koncept och Laura ser inte att den skulle försvinna. Den digitala utvecklingen kommer även göra den virtuella världen möjlig att förverkliga när tekniken blir enklare och kostnaderna för den blir lägre. Rosa

Pia Grotenfelt

var även av den åsikten att om femtio år kommer det finnas mer digitala lösningar p.g.a. teknikutvecklingen, men även p.g.a. ekonomiska begränsningar som orsakar begränsningar i energikonsumtionen.

[...] jag tror inte att det är sedan direkt läroböcker, utan det är någon sorts stora innehållsplattformar [...] jag tror att den där vår uppfattning om läroböcker har ändrats i det fallet. Och den där läroboken är nog kanske en lärobok, men den är i ett så annat format att vi inte liksom kan jämföra den direkt med den som vi har idag. (Emma)

Johanna och Pia, som inkluderats i både den andra och den tredje yrkesgruppen, resonerade kring digitalisering av läroboken i sina femtio års visioner. Johanna trodde att läroboken kommer att vara digitaliserad, vilket gör den mer redigerbar och levande än vad den nu är. Detta kommer enligt Johanna att orsakas av en teknologisk utveckling, men även av att kunskap snabbare blir föråldrad. Pia däremot ansåg att om femtio år kommer det vara ovanligt med tryckta läromedel på grund av digitaliseringen, men även till följd av samhällsomvandlingar som kommer att orsakas av bland annat klimatet och strävan efter att bevara skog.

[...] det kan ju hända att det inte då är så vanligt med tryckta läromedel mera, det kan jag faktiskt nog ändå tänka mig. Jag tror inte att vi kommer att hugga ner skog för att skapa papper som kommer att bli läroböcker utan det kommer att ha någon sorts digitala grejer [...] Hela världen kommer att se fruktansvärt annorlunda ut om femtio år, så det är det första jag vill säga, att det är svårt att tro att vi inte skulle ha behövt göra massiva samhällsomvandlingar på grund av klimatet till exempel [...] (Pia)

I den tredje yrkesgruppen lyfte Najat fram att om femtio år kommer det inte att finnas något bokformat av läroboken. Enligt henne kommer eleverna i framtiden att förmodligen ha ett chip någonstans på kroppen för datainsamling, vilket skulle möjliggöra en tillagd verklighet där sinnen skulle kunna inkluderas i lärandet. Enligt Najat är lösningarna redan nära att förverkligas, men via den teknologiska utvecklingen som kommer att ske under de följande femtio åren upplever hon att hennes visioner kommer att vara möjliga.

Jag skulle kunna tänka mig att läroboken inte längre finns i bokformat, att det förmodligen finns ett chip i örat eller någon annanstans som används för datainsamling [...] när jag tänker på det kommande, att vi nu på ett sätt har synsinnet och för en del hörselsinnet i bruk, så skulle jag inte tro att det skulle vara helt omöjligt för alla andra sinnen att komma snart, dvs. lukt-

och känselsinnet skulle vara med. Nu tänker jag på typen av tillagd verklighet [...] denna typs lösningar är redan väldigt nära [...] Jag tror att läroboken i alla format som vi kan tänka eller föreställa oss kommer redan att vara föråldrat. Ja, jag tänker mig att femtio år är en så lång tid för teknologisk utveckling att jag tänker mig att det (läroboken) är en helt annan typ av format. (Najat)

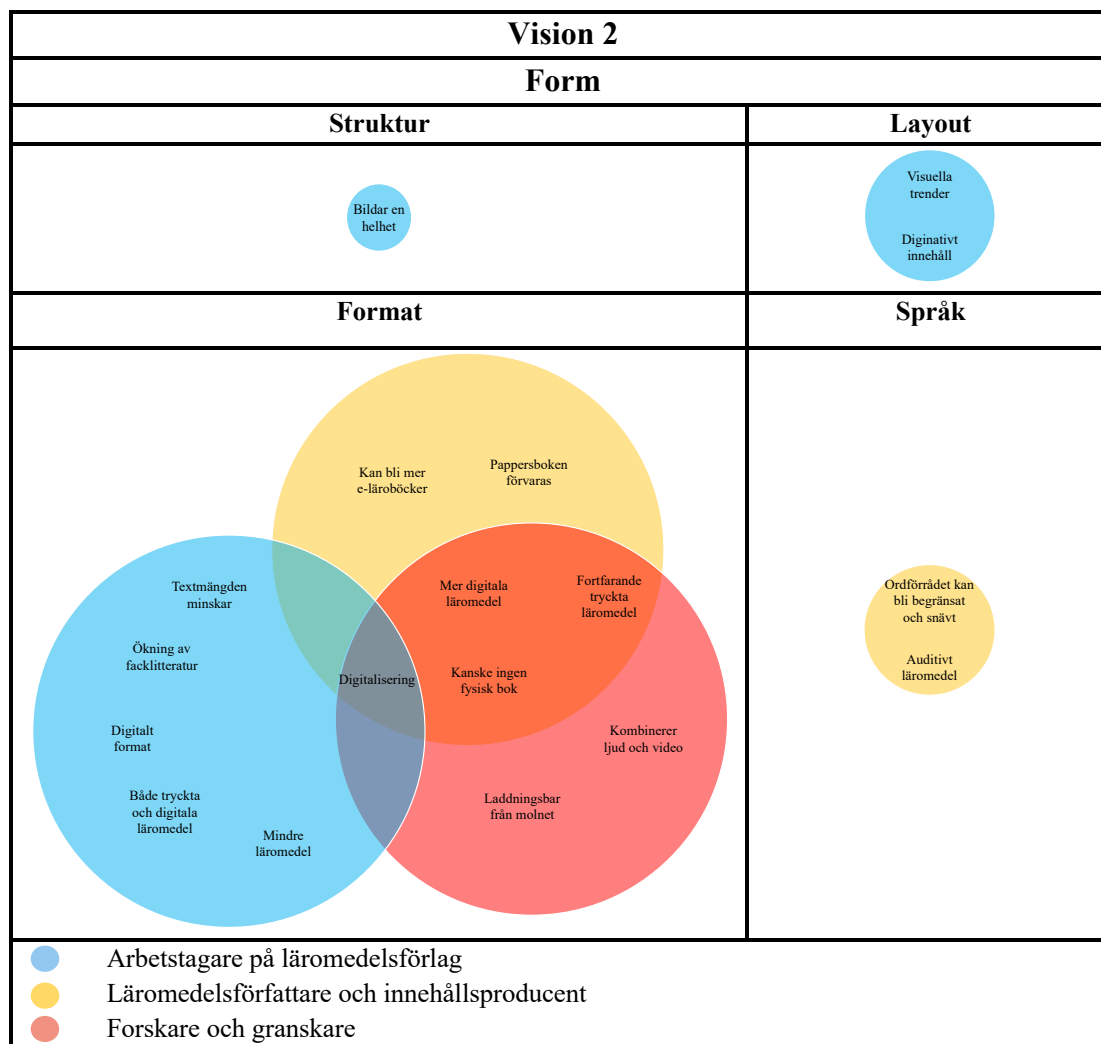
Språk

Aspekten språk handlar om hur språket inverkar på lärobokens form. I tioårsperspektivet var Anne från den andra yrkesgruppen den enda respondenten som lyfte fram språket i sina visioner. Anne talade om sina rädslor gällande videomaterialets negativa aspekter, att om det finns mycket videomaterial i läromedlet kan detta leda till att ordförrådet kan bli begränsat och snävt. Hon såg dock hoppfullt på auditiva läromedel på grund av att de innehåller rikare text som för lärandet framåt till skillnad från text i videomaterial.

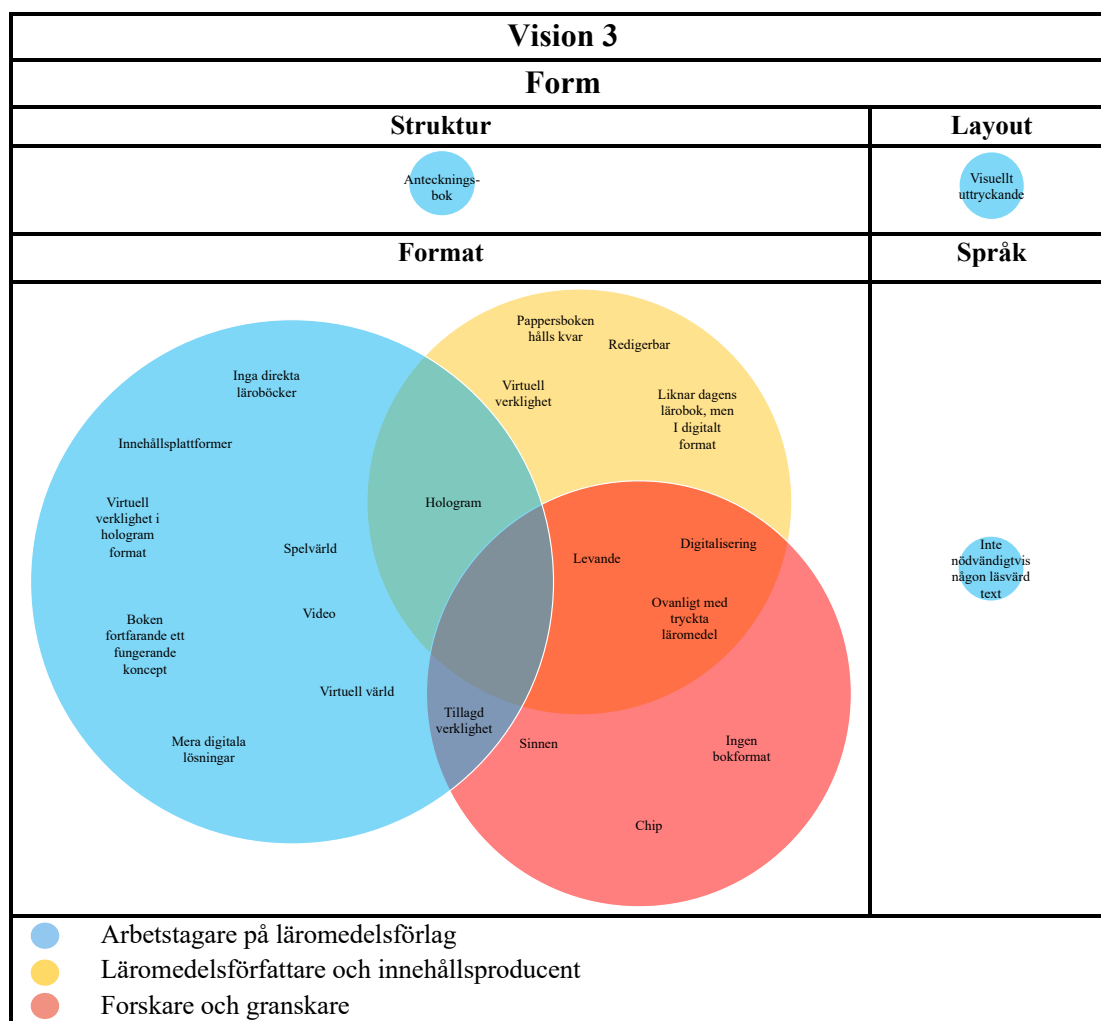
[...] Dålig riktning är då det att vi går mot en mycket inskränkt och fattigare ordförråd särskilt om det finns mycket videomaterial, för i visuellt berättande blir texten mycket inskränkt. [...] jag ser audio-avdelningen som mycket hoppfull. [...] texten i den är definitivt det som för den (lärandet) framåt och texten är mycket rikare än i videomaterial. (Anne)

I femtioårsperspektivet däremot diskuterades språket endast av Laura från den första yrkesgruppen. Enligt henne kommer eleverna inte nödvändigtvis att läsa text i läroboken. Istället kommer det visuella uttrycket att ersätta texten med till exempel videor eller virtuell värld.

[...] kanske handlar det mer om visuellt uttryckande då apparaterna möjliggör det, alltså jag behöver inte nödvändigtvis läsa om saker i textformat utan istället se på dem som videor eller till och med gå in i någon format av virtuell värld [...] (Laura)

Figur 12. Sammanfattning av temat form i visioner för den finländska läroboken om tio år

Figur 13. Sammanfattning av temat form i visioner för den finländska läroboken om femtio år

C. Effekt

Effekter som den framtida läroboken kan orsaka diskuterades relativt lite i både tio- och femtioårsperspektivet. I dessa två perspektiv identifierades två aspekter inom temat effekt: stödjande effekter och effekter som ger upplevelser.

Stödjande effekter

Denna aspekt innefattar svar som behandlar stödjande effekter som läroboken orsakar hos användaren. Effekter som läroboken om tio år kan förorsaka diskuterades endast av Emma från den första yrkesgruppen. Emma berättade att läroboken i framtiden med stor sannolikhet kommer att stödja eleven i hans lärande. Denna vision går hand i hand med Emmas vision om anpassning inom temat innehåll, att läroboken kommer att bli mer individualiserad. Som orsak för sin vision gav Emma att samhället håller på att

utvecklas åt detta håll, att läromedlet kommer att vara anpassat till individen istället för massan.

[...] Och det som jag tror att kommer att hända nu inom framtiden är att det utvecklas mer och mer till ett sätt som stöder den enskilda eleven i sina studier så att det blir mer liksom individualiserat [...] jag tycker att vårt samhälle går mot det annars också, att många saker är liksom individualiserade just via teknologin, att de anpassas till enskilda individer och inte till en mängd av olika människor. Och jag tycker också att när det kommer till inläring så vi vet att vi lär oss på olika sätt, att varför skulle vi inte liksom beakta det i det här att skapa läromedel. (Emma)

I femtioårsperspektivet var Emma från den första yrkesgruppen även den enda som diskuterade stödande effekter i den finländska läroboken. Enligt henne kommer läroboken att stödja både eleven och inläring. Emma oroade sig dock för att läromedelsproducenter i framtiden kommer att fokusera på fel saker som i verkligheten inte stöder inläringen, vilket kan ha stora negativa konsekvenser för eleven.

[...] stöder den där inläringen och stöder den där eleven också. [...] Nackdelar kan då vara det att vi utnyttjar sådana egenskaper som på riktigt inte stöder inläringen, men som vi tänker oss att stöder, vi fokuserar på fel saker [...] (Emma)

Effekter som ger upplevelser

Denna aspekt anger de svar som tenderar påverka lärobokens användare så att hos dem framkallas en upplevelse. Upplevelsen är inte nödvändigtvis något konkret. Effekter som ger upplevelser i den framtida läroboken lyftes upp endast inom femtioårsperspektivet av Britta från den andra yrkesgruppen. Hon var entusiastisk över att eleverna skulle få en egen lärobok som de kunde vara stolta över.

[...] jag tror att det är jätteviktigt att man får den här känningen av att man har en egen mattebok, man har en egen läsebok och att man får bläddra i den, man kan läsa i den hemma också. [...] (Britta)

Vision 2	
Effekt	
Stödjande effekter	Effekter som ger upplevelser
	
Vägledande effekter	
 Arbetstagare på läromedelsförlag Läromedelsförfattare och innehållsproducent Forskare och granskare	

Figur 14. Sammanfattning av temat effekt i visioner för den finländska läroboken om tio år

Vision 3	
Effekt	
Stödjande effekter	Effekter som ger upplevelser
	
Vägledande effekter	
 Arbetstagare på läromedelsförlag Läromedelsförfattare och innehållsproducent Forskare och granskare	

Figur 15. Sammanfattning av temat effekt i visioner för den finländska läroboken om femtio år

D. Kontext

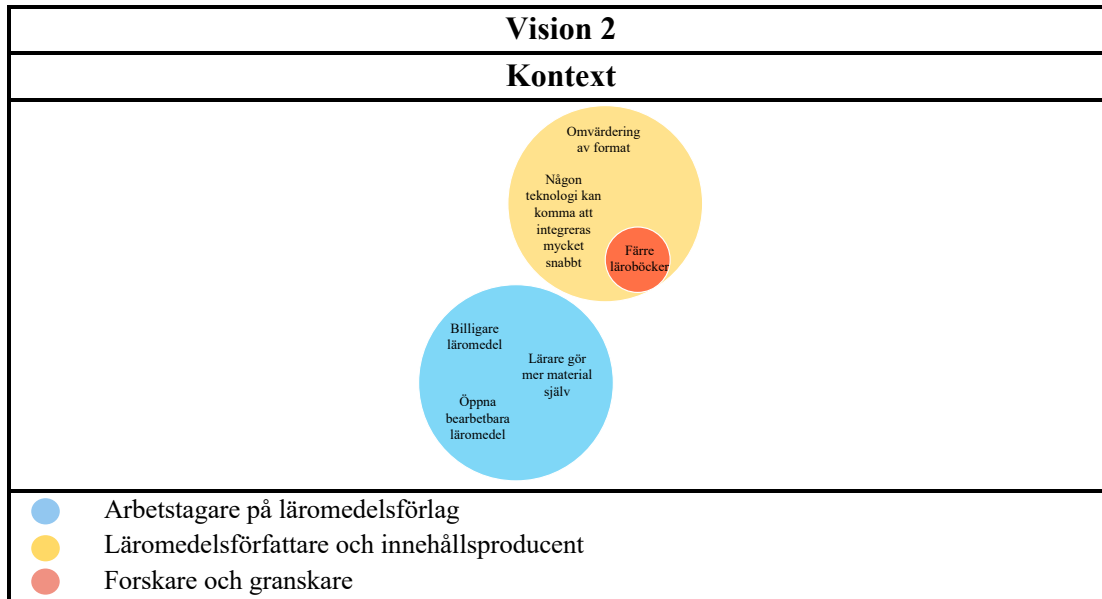
Temat kontext innefattar de svar som behandlar sammanhang som läroboken är del av. Fyra respondenter diskuterade kontexten i läroboken. Rosa från den första yrkesgruppen berättade att läromedlen eventuellt kommer att bli billigare, att lärare gör mer eget material och att läromedlen om tio år förmodligen kommer att vara öppna och möjliga att bearbeta. Detta kan förverkligas genom den tekniska utvecklingen som kommer att göra redskapen eventuellt bättre och billigare, vilket kan leda till en större användargemenskap. Att lärarna gör eget material kan med stor sannolikhet bero på finansiering. Från den andra yrkesgruppen lyfte Anne fram att någon ny teknologi, t.ex. e-papper, kan komma och mycket snabbt bli vanlig i samhället och i skolan. Pia och Johanna antog att eleverna om tio år skulle ha färre tryckta läroböcker än vad de har nu

och att läromedelsformatet måste omvärderas i framtiden. Detta är ett måste så att elevernas koncentrationsförmåga i lärandet upprätthålls.

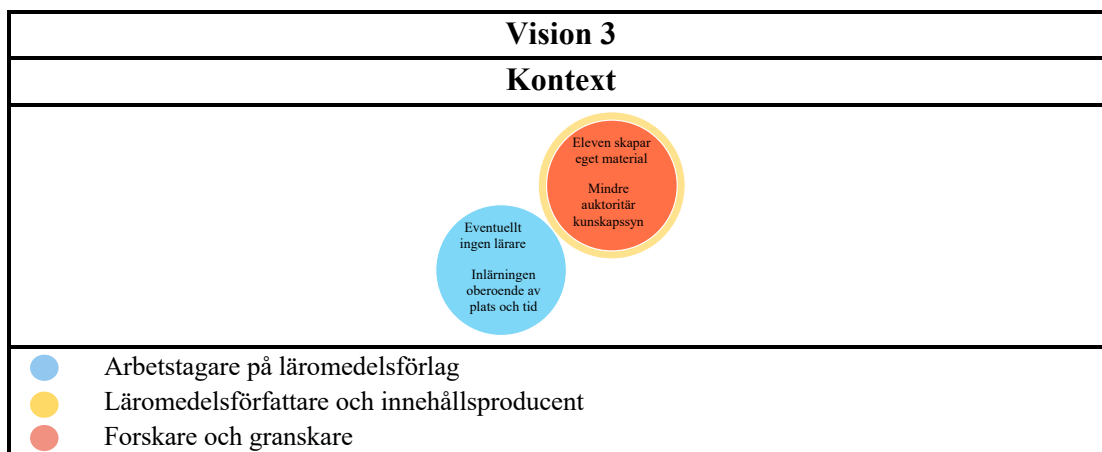
[...] Det kommer att finnas mindre medel för att skaffa läromedel, det betyder att läromedlen antagligen kommer att bli kanske mindre eller billigare eventuellt och så kommer lärare att göra väldigt mycket mer själv [...] Sedan tror jag att det kommer att bli mer med det här med öppna läromedel, alltså just läromedel som går att bearbeta. [...] tekniska redskap kommer antagligen bli bättre och de kommer bli bättre kvalitet och de kommer kanske att bli billigare, vilket betyder att fler människor kommer att ha möjlighet att använda dem. [...] pengar påverkar förstås det där med att lärarna gör material själv för att man i många skolor uppmanar lärare att frångå köpa läromedel och mera börja göra, producera innehåll själv. (Rosa)

I femtioårsperspektivet talade tre respondenter om lärobokskontexten i sina visioner för den finländska läroboken. Kim och Rosa från den första yrkesgruppen ansåg att den framtida läroboken eventuellt inte skulle kräva en fysisk lärare och att inläringen skulle vara oberoende av plats och tid. Kim var av den åsikten att lärarbegreppet och lärarbetet kommer att utvecklas till någon ny form av digitaliserad ”lärare”. Denna nya form av ”lärare” kommer att rikta sig specifikt för mekaniskt lärande, medan för mänskliga handlingar, så som känslor och värderingar, kommer ännu om femtio år vara svåra att kunna koda till digitalt format. Rosa för den delen antog att läromedlet i framtiden uppfattar själv när eleven behöver någon kunskap. Pia lyfte i sin tur upp att läroboken om femtio år kommer att ha en mindre auktoritär kunskapssyn och att den kompenseras med material som eleverna har skapat. Pia oroade sig dock för kunskapens tillgänglighet i framtiden, likt vatten är kunskap en mänsklig rättighet, men alla har inte tillgång till det.

[...] kanske vi inte mera har en lärare för en speciell grupp, vi kanske har coacher som är virtuellt med i de virtuella hologramverkligheterna. [...] Jag tror att lärarbegreppet kommer att ändra totalt [...] åtminstone för den mekaniska inläringen. Sen när det handlar om värderingar, handlar om känslor, handlar om de här dimensionerna, mera på psykiska/psykologiska planen så tror jag att vi får ny typ av lärare och där tror jag att den där mänskliga biten kommer till för att den kan du inte koda in på samma sätt för det finns så många dimensioner som man kan försöka att koda in [...] (Kim)

Figur 16. Sammanfattning av temat kontext i visioner för den finländska läroboken om tio år

Figur 17. Sammanfattning av temat kontext i visioner för den finländska läroboken om femtio år

E. Funktion

Temat funktion innebär de faktorer som beskriver hur en lärobok fungerar. Med lärobokens funktion anser jag konkreta element (t.ex. läroboken talar). Tre respondenter diskuterade lärobokens funktion i tioårsperspektivet. Bland arbetstagare på läromedelsförlag talade Rosa om att läromedlen om tio år kommer att ha mer fokus på pedagogisk funktionalitet. Pia, som ingår till både den andra och den tredje yrkesgruppen, var av den åsikten att tryckta läromedel om tio år kommer att fungera mer som komplement än vad de hittills har gjort. Najat från den tredje yrkesgruppen lyfte fram kombination av ljud och video, interaktivitet och guidande funktioner.

[...] den kunde fungera så att den kombinerar ljud och video. Och på något sätt skulle jag önska att den skulle vara mer interaktiv än vad den nu är [...] så att den t.ex. skulle kunna guida mig till uppgifter så att den skulle göra svårare eller lättare uppgifter, att där skulle finnas en robot och maskinfärdigheter. (Najat)

I femtioårsperspektivet uttalade alla aktörer förutom Britta om lärobokens funktion. I den första yrkesgruppen ansåg Olle att läroboken kommer att automatiskt kunna ge feedback utan närvaro av lärare. Emma, Kim och Laura byggde på Olles vision med att prata om en guidande funktion, till exempel en artificiell guide, en större helhet som styr lärandet under livets olika delområden. Kim var även av den åsikten att läroboken kommer att vara sådan där eleven kan undersöka och laborera. Laura och Rosa var av den åsikten att läroboken kommer att bli mer intuitiv, en artificiell intelligens som kan ”tänka” och samlar information om eleven och styr inläringen.

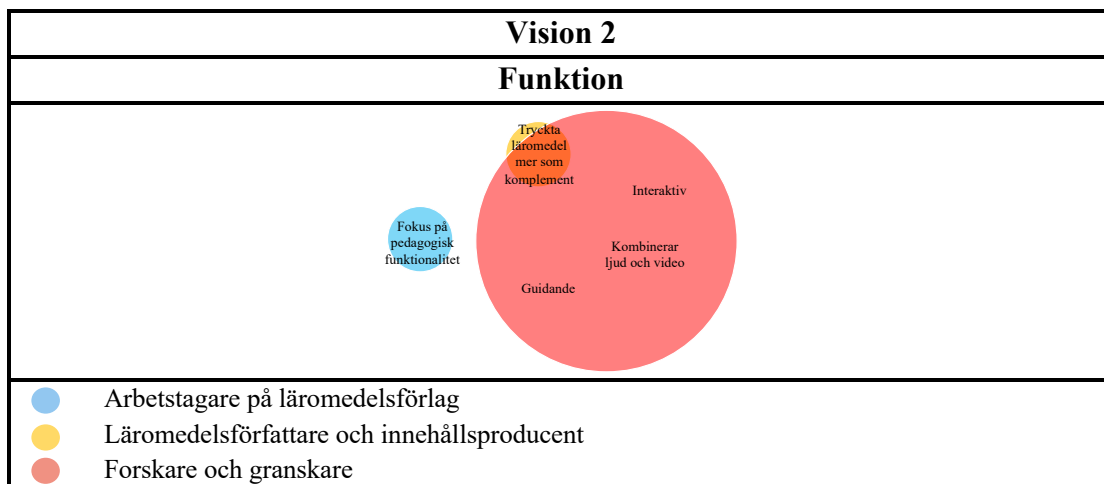
[...] Och delvis betonas det vidare att eleven eller studenten måste kunna få feedback även då läraren är frånvarande. Du kan alltså inte förvänta dig att du t.ex. har en timme i dagen med någon lärare som handleder dig i skrivning, istället borde du tänka på att när jag har ett läge när jag vill studera skrivande, så har jag möjlighet till handledning även då läraren inte är närvarande. (Olle)

I den andra yrkesgruppen diskuterade Anne att läroboken om femtio år kommer att möjliggöra interaktion mellan producent och läsare, men även mellan eleverna samt att läroboken är interaktiv med användaren. Enligt henne är interaktionen viktig för elevens uppväxt, men även för att inte alltid fysiskt behöva förflytta sig för stöd. Andra funktioner som Anne nämnde var att läroboken om femtio år skulle lyda tal eller tankar med till exempel ett chip inplanterat i elevens huvud. Ytterligare ansåg Anne som fascinerande att läroboken kanske skulle kunna vara ett lagringsmedium, att den skulle samla ihop inläringen och leda eleven framåt i sina studier.

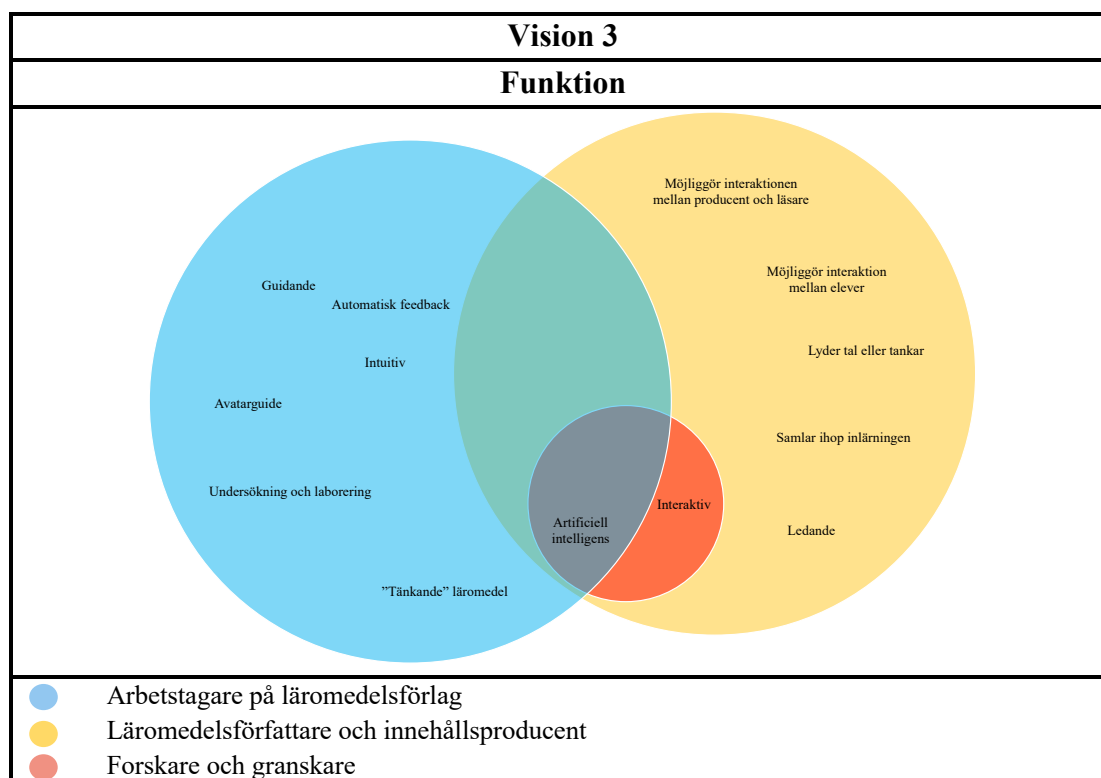
Tydligt i läroböckerna är den här interaktiviteten och så här, liksom att världen öppnas genom läroboken [...] betydelsen av interaktionen är ändå väldigt stor och att den på något sätt alltid skulle vara nära så att du inte alltid skulle behöva resa. [...] jag är fascinerad av idén att läroboken skulle vara lite som en anteckningsbok, ett lagringsmedium, ett kommunikationsmedium, att det samlar ihop det inlärd. [...] Därför behöver vi en lärobok som måste vara sådan som steg för steg leder oss framåt på vägen. (Anne)

Johanna och Pia resonerade om både interaktivitet och artificiell intelligens som funktioner i den framtida läroboken. Pia antog att de kognitivt individuella aspekterna går bra att utföras via maskininläring medan humanioraämnen kräver ett socialt samspel. Johanna hoppades dock på att läroboksutvecklingen skulle ske med pedagogikens villkor snarare än på teknikens villkor. Även Najat från den tredje yrkesgruppen pratade om interaktivitet, men enligt henne skulle interaktiviteten inkludera sinnena till inläringssituationen, vilket skulle ändra på lärobokens form.

[...] Men ändå så kan man tänka sig att ur läroboksvinkel så kan man nog tänka sig att artificiell intelligens skulle spela en jättestor roll [...] vissa saker som bara liksom man ska lära sig, man ska lära sig tabeller, man ska lära sig att läsa och man ska lära sig att förstå text och de här är ändå relativt kognitiva och individuella och där passar det maskinella, maskinläring bra in. [...] att skapa klassanda, göra alla de här sakerna som har att göra med demokrati i skolan, i klassrummet, konfliktlösning. De är inte direkt, de är inte samma sorts kognitiva processer utan de kräver det sociala samspel [...] (Pia)

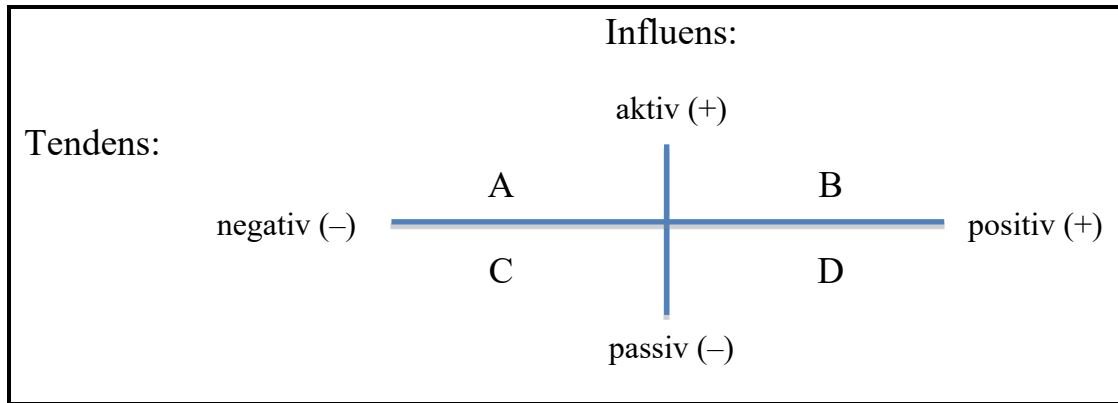
Figur 18. Sammanfattning av temat funktion i visioner för den finländska läroboken om tio år

Figur 19. Sammanfattning av temat funktion i visioner för den finländska läroboken om femtio år

4.2.1 Respondenternas inställning till sina visioner gällande den framtida finländska läroboken

I denna studie har jag valt att inkludera Bjurwills (1995) figur om influens och tendens (figur 2) för att få reda på respondenternas förhållningssätt till sina visioner. Under intervjutillfället bad jag varje informant att placera sig i figur 2 enligt sitt eget tycke i förhållande till sina visioner för den framtida finländska läroboken. Eftersom respondenterna placerade sig ungefär på samma ställen i figuren anges därmed placeringarna i tabell 1 och 2 för att underlätta visualiseringen av respondenternas förhållningssätt till sina visioner för den framtida finländska läroboken. Det som kallas ”neutral” i tabellerna anger positioner på någon av linjerna i figur 2.

Figur 2. Fyra kombinationer av optimism och pessimism

Tabell 1 anger att alla respondenterna jobbade aktivt för den framtida finländska läroboken, men förhållningssättet var antingen neutralt eller optimistiskt. Ingen av respondenterna ansåg sig vara pessimistisk eller passiv inför framtiden gällande lärobokens utveckling. Däremot anger tabell 2 en lite mer utspridd fördelning för förhållningssättet för den finländska läroboken om femtio år. Även här ansåg största delen av respondenterna att de trodde på sina möjligheter att kunna förbättra läroboken med aktivt arbete i nuet, men ett förhållningssätt var totalt neutralt. En respondent kunde inte heller identifiera sitt förhållningssätt i femtioårsperspektivet och har därmed inget svar i tabellen.

Tabell 1. Fördelning av respondenternas förhållningssätt för den finländska läroboken om tio år

Tioårsperspektiv		Informant									
		Olle	Emma	Kim	Britta	Najat	Johanna	Laura	Pia	Rosa	Anne
Förhållningssätt	Aktiv pessimist (A)										
	Aktiv neutral		X	X				X			
	Aktiv optimist (B)	X			X	X	X		X	X	X
	Neutral										
	Passiv pessimist (C)										
	Passiv neutral										
	Passiv optimist (D)										

Tabell 2. Fördelning av respondenternas förhållningssätt för den finländska läroboken om femtio år

Femtioårsperspektiv		Informant									
		Olle	Emma	Kim	Britta	Najat	Johanna	Laura	Pia	Rosa	Anne
Förhållningssätt	Aktiv pessimist (A)										
	Aktiv neutral		X				X				X
	Aktiv optimist (B)	X		X				X	X	X	
	Neutral					X					
	Passiv pessimist (C)										
	Passiv neutral										
	Passiv optimist (D)										

5 Diskussion

I avhandlingens avslutande kapitel diskuteras studiens resultat och metod i relation till tidigare teori. Kapitlet inleds med diskussioner angående studiens resultat, vilket följs av metoddiskussion och avslutas med förslag för fortsatt forskning.

5.1 Resultatdiskussion

Detta avsnitt har delats in enligt de fem teman som identifierades under resultatanalysen istället för att särskilja på de olika visionerna enligt forskningsfrågorna. På detta sätt får läsaren en bättre uppfattning av eventuella likheter och skillnader mellan visionerna och därmed görs det lättare att förstå möjliga utvecklingslinjer gällande ett tema.

5.1.1 A. Innehåll

Temat innehåll diskuterades av respondenterna i fem aspekter: individualisering, kunskapsinnehåll, intresse, innehållskontext och läroplan. Detta tema var det mest diskuterade temat i visionerna för en bra finländsk lärobok (vision 1).

Resultatet visar att *individualisering* var en viktig aspekt för respondenterna i alla tre visioner. Individualisering betonas även som princip för den grundläggande utbildningen (Utbildningsstyrelsen, 2014) På basis av svaren kunde jag uttolka en möjlig utvecklingslinje i läroboken gällande olika inlärningsstilar och svårighetsgrader samt individualisering och anpassning. Tidigare studier (t.ex. Geber & Lojande-Visapää, 2007) visar att den finlandssvenska läroboken inte har varit anpassad för elever med olika förkunskaper medan i denna studie var aspekten individualisering viktig för respondenterna. Aspekten var även av större betydelse för den första och andra yrkesgruppen än för den tredje yrkesgruppen.

Kunskapsinnehållet i sin tur uttrycktes endast inom visionerna 1 och 2. Att inga svar påträffades i vision 3 kunde eventuellt bero på att femtio år är såpass långt in i framtiden att något konkret, så som kunskapsinnehåll i lärobok, är relativt svårt att visualisera. Ett av svaren, att en god lärobok skulle utmana idén om västerländsk överhöghet, samklingade dock med det som läroplanen (Utbildningsstyrelsen, 2014) förespråkar när

det gäller värdegrund och likabehandling av alla individer. Svaret var även i linje med UNESCO:s (2017) 2030 agenda, i vilken det nämns att läroböcker runtom i världen fortfarande innehåller många, ibland diskreta, stereotyper som kan driva diskriminering, etniska spänningar eller t.o.m. våldsam extremism.

Intresserelaterade faktorer diskuterades rätt lite bland de tre yrkesgrupperna i alla tre visioner. Brist på svar inom aspekten berodde med stor sannolikhet på att ämnet inte var viktigt för respondenterna som deltog i studien. *Innehållskontext* däremot diskuterades endast i vision 1 av de tre visionerna. Orsaken till detta är antagligen att aspekten är konkret och associeras lättast med vardagen och inte med framtiden, vilket även stöds av denna studie. *Läroplan* var den sista aspekten i temat innehåll och påträffades endast i vision 1 och 2.

Alla förutom tre av respondenternas svar gällande temat innehåll identifierades vara delar av Wikmans (2004) principer. Största delen av svaren i de tre visionerna i alla aspekterna identifierades som delar av lust-, fokuserings- och optimeringsprincipen. Detta gav mig en insikt om att den goda och framtida finländska lärobokens innehåll främst ska väcka läslust hos läsaren, ska vara sammanhängande och optimerad till elevens kognitiva nivå.

5.1.2 B. *Form*

Temat form delades in i fyra aspekter: struktur, layout, format och språk. Resultatet visar att detta tema var det mest diskuterade temat i båda framtidsvisionerna för den finländska läroboken (vision 2 och 3).

Aspekten *struktur* diskuterades relativt lite bland de tre yrkesgrupperna i de tre visionerna. En slutsats kunde dock dras av vision 1 och 2, vilket var att strukturen i läroboken måste ha eller bilda en bra helhet. Brist på svar tydde dock på att strukturen inte var ett viktigt ämne för aktörerna. *Layouten* var även ett lite diskuterat ämne bland yrkesgrupperna i alla visionerna. Likhet i svar i olika visioner kan tyda på en möjlig utveckling, vilket i detta fall gick ut på visuella tendenser som eventuellt kommer att synas och vara av betydelse i framtida finländska läroböcker. Ytterligare klassificerades en stor del av respondenternas svar gällande denna aspekt som en del av Wikmans

(2004) lustprincip, vilket gav insikt för mig att layouten i läroboken ska vara betydelsefullt för läsaren så att det motiverar till att läsa och lära sig.

Format som aspekt betonades mer i de båda framtidsvisionerna än i visionerna för en bra lärobok. Från respondenternas svar kunde jag även se en tydlig pågående trend i digitalisering av läroboken, vilket antagligen kan utgöra framtiden för läroboken. Detta stämmer överens med bl.a. Heikkiläs (2015) studie. Så som Heikkilä betonar används inte ännu den elektroniska lärobokens potential i någon stor utsträckning. De pedagogiska möjligheterna som dessa kan komma med kan överväga de negativa aspekterna och därmed utveckla den finländska läroboken i framtiden mot en mer digital och virtuell inlärningsmiljö. *Språket* var även lite diskuterat bland yrkesgrupperna i alla visionerna. En likhet i svaren behandlade negativa företeelser som digitaliseringen kan orsaka på språket i den framtida läroboken.

I detta tema kunde största delen av svaren inte klassificeras som delar av Wikmans (2004) principer. Alla förutom ett av dessa svar påträffades i framtidsvisionerna, från vilket jag kunde anta att detta eventuellt skulle handla om ny information. De svar som kunde klassificeras enligt Wikmans principer behandlade mest lustprincipen, vilket tyder på att lärobokens form ska uppväcka läslust hos läsaren.

5.1.3 C. *Effekt*

Temat effekt kunde delas in i tre aspekter: stödjande effekter, effekter som ger upplevelser och vägledande effekter. Den första aspekten kunde endast i vision 1 ytterligare delas in för att skilja på stödjande effekter för läraren och för eleven.

Stödjande effekter betonades mest i vision 1 där effekter för både läraren och eleven diskuterades, medan ett fåtal svar påträffades i framtidsvisionerna som behandlade stödjande effekter för eleven. Likheter i svar gällande stödjande effekter för eleven och hans inläring kan på basis av studien antas som betydelsefullt i läroboken både nu och i framtiden. Svar som behandlade *effekter som ger upplevelser* påträffades endast i vision 1 och 3. Mest betoning på aspekten lades dock i vision 1, vilket gav en inblick i att dessa effekter var mer viktiga i nuet medan de var nästan obefintliga i framtidsvisionerna. *Vägledande effekter* påträffades endast i vision 1. Två svar var lika

varandra, nämligen att en bra lärobok skulle uppmana till källkritik. Eftersom svar påträffades endast i vision 1 kunde effekten anses som viktig i den nuvarande läroboken.

Likt föregående tema kunde största delen av svaren inte klassificeras som delar av Wikmans (2004) principer. De svar som kunde dock klassificeras enligt Wikmans principer behandlade åter främst lustprincipen, alltså effekterna engagerar läsaren till att läsa vidare.

5.1.4 D. *Kontext*

Olikt de tidigare temana spjälkades temat *kontext* upp i mindre aspekter. Svar i temat påträffades i de tre visioner, vilket visade att temat var relativt viktig i alla visionerna. Svaren i vision 1 var till formen konkreta och till en del detaljerade med perspektiv för gynnande aspekter för läromedelsförlag, t.ex. läroboken är producerat av ett förlag. I vision 2 behandlade svaren till en del utvecklingslinjer gällande vilken inverkan den samhällseliga, ekologiska och ekonomiska utvecklingen kunde ha på läroboken om tio år. Däremot i vision 3 var svaren mer utspridda till sin form. Ett av svaren i vision 3, att läroboken om femtio år skulle ha en mindre auktoritär kunskapssyn, anger att en utveckling skulle ske under de följande femtio åren gällande lärobokens styrande effekt på undervisningen (Skolverket, 2006).

Största delen av svaren gällande lärobokens kontext kunde inte klassificeras som delar av Wikmans (2004) principer. Ett av svaren, att inläringen skulle bli oberoende av plats och tid, skulle eventuellt höja läslusten hos läsaren i och med att hen skulle få information om något just då hen anser sig behöva det antog jag att var en del av lustprincipen. Ytterligare ett svar, att läroboken skulle få en mindre auktoritär kunskapssyn, skulle kunna inverka på hur eleverna tolkar den runtomstående kunskapens relativitet och därmed dra egna slutsatser från det, vilket jag uppfattade som del av relativitetsprincipen.

5.1.5 E. *Funktion*

Temat *funktion* delades inte i mindre aspekter. Anmärkningsvärt inom temat var en ökning av svar i visionerna i kronologisk ordning. Visionerna visade även en utveckling i digitalisering av läroboken med mer självständiga funktioner i framtiden. Ytterligare påträffades ett likartat svar i två olika visioner, vilka var att läroboken i framtiden skulle vara interaktiv och guidande. Likhet i svar kunde tyda på att dessa funktioner kunde anses som viktiga i utvecklingen av den framtida läroboken.

Största delen av svaren i temat funktion kunde inte identifieras som delar av Wikmans (2004) principer, men från de svar som kunde identifieras betonades den metakognitiva principen mest i femtioårsperspektivet. Detta tyder på att lärobokens funktion eventuellt kommer i framtiden att uppmuntra läsaren till aktiv läsning genom kontinuerlig uppmuntran till reflektion över det egna lärandet.

5.1.6 *Respondenternas inställning till sina visioner för den framtida finländska läroboken*

För att få reda på färgen för respondenternas visioner för den framtida finländska läroboken, alltså värderingen av framtiden som bra eller dålig där nuet och framtiden relateras till bakgrunden, användes Bjurwills (1995) figur om influens och tendens (figur 2) under intervjuerna. Respondenternas placeringar i figuren förvånade mig en aning p.g.a. att en del lade sitt förhållande på strecken i stället för de angivna bokstäverna. Placeringarna som lades på strecken tolkade jag som neutralitet antingen i influens (aktivt eller passivt arbete) eller tendens (optimism eller pessimism) eller i både och.

Resultatet visar att i tioårsperspektivet (tabell 1) var största delen av respondenterna aktiva optimister medan en mindre andel förhöll sig aktivt och neutralt. Detta betyder att alla aktörerna var hoppfulla till de egna möjligheterna att kunna förbättra framtiden genom aktivt arbete, men förhöll sig endast relativt positivt till framtiden. Däremot visar resultatet att i femtioårsperspektivet (tabell 2) var divergensen mellan respondenterna större. Största delen av respondenterna svarade även här att de trodde på sina möjligheter att förbättra framtiden med aktivt arbete och att de var optimistiska inför framtiden. Övrigt var att en av respondenterna inte kunde placera sitt

förhållningssätt i figuren, vilket kunde bero på att femtio år är så pass långt i framtiden att det var för svårt att visualisera. Skillnaderna i förhållningssätt var dock små mellan de två visionerna med en relativt ljus färg, en relativt optimistisk syn, för den framtida finländska läroboken i båda perspektiven.

5.1.7 Sammanfattning av resultatdiskussionen

I studien påträffades svar inom fem teman inom tre olika visioner för den finländska läroboken. En del teman innehöll aspekter för att skilja på essenser. Svaren jämfördes med Wikmans (2004) studie på basis av att det var den forskning som närmast berörde denna studie. Alla tio av Wikmans principer kunde identifieras i denna studie. Däremot kunde inte en del av svaren i denna studie hänföras till någon princip. Detta tyder på att denna studie eventuellt har givit nya insikter.

I visionerna för en bra lärobok var innehållet det mest diskuterade temat med vikt på kunskapsinnehållet, medan temat form med betoning på format var vanligast i båda framtidsvisionerna. Betoningen av de olika temana i de tre visionerna väckte dock frågan om varför respondenterna ansåg att läroboken skulle förändras mot det hållet som de berättade då flera svar inte var likartade till visionerna för en bra lärobok.

Då svarsfördelningen jämfördes mellan yrkesgrupperna upptäckte jag flera skillnader. Den första och tredje yrkesgruppen diskuterade mest lärobokens format i vision 3 medan den andra yrkesgruppen mest betonade lärobokens funktion i vision 3. Noterbart här är att mest betoning av svar påträffades i vision 3.

De tre visionerna visade även en utvecklingslinje i hur den finländska läroboken eventuellt kommer att utvecklas i framtiden. Denna studie visar att respondenterna visualiserade en ökning i lärobokens digitalisering och desto längre in i framtiden samhället utvecklas ansågs det att läroboken kommer att bli en aktiv, självständig och funktionell enhet.

Slutligen kunde jag från intervjuerna och resultatet uttyda att respondenterna som deltog i denna studie var relativt optimistiska i förhållande till sina visioner för den framtida finländska läroboken. Respondenterna trodde även relativt mycket på sina

egna möjligheter att kunna förbättra läroboken genom aktivt arbete. Ingen av respondenterna hade en pessimistisk syn på den finländska lärobokens framtid.

5.2 Metoddiskussion

Metod och forskningsansats

I den här studien har en kvalitativ metod använts. Eftersom studiens syfte och forskningsfrågor strävade till att få en djupare förståelse för ett fenomen, vilket i detta fall berörde visioner som aktörer i olika yrkesgrupper inom läromedelsbranschen hade för den finländska läroboken, var en kvalitativ metod lämplig (Olsson & Sörensen, 2007). Avsikten med studien var att få reda på respondenters subjektiva upplevelser gällande visioner för den finländska läroboken och beskriva dem i essenser. Därmed inspirerades studien av den fenomenologiska forskningsansatsen med ett framtidsperspektiv. (Bjurwill, 1995; Brinkkajer & Høyen, 2013; Fejes & Thornberg, 2015; Kvale & Brinkmann, 2009.)

Eftersom denna studie inkluderar visioner för framtida företeelser var det relevant att välja framtidsforskning som en del av forskningsansatsen. Genom att använda framtidsforskning skulle jag få reda på framtiden, men samtidigt skapa framtida möjligheter och eventuellt även öka mänsklig kontroll över framtiden (Bell, 1996). För att bättre förstå aktörernas tankegångar behövdes ett fenomenologiskt tidsmedvetande (Bjarkö, 2016; Bjurwill, 1995). Visioner för en bra finländsk lärobok utgjorde *djupet* i studien och grundade sig i nuet med retention eller framkallning av tidigare erfarenheter. Däremot var framtidsvisionerna *figuren* i studien och en del av protention eller föreställningar om framtiden medan *färgen* för visionerna uppnåddes genom att fråga om respondenternas förhållningssätt för den framtida finländska läroboken (se avsnitt 3.2.1 gällande djup, figur och färg). (Bjurwill, 1995.)

Datainsamling och informanter

I denna studie bildade de utvalda respondenterna en relativt liten grupp, men enligt Denscombe (2016) och Giorgi (1997) görs kvalitativ intervju specifikt för att få reda på en mindre forskningsgrupps upplevelser, vilket i detta fall var ett accepterat val. Mitt val av informanter skulle dock ha kunnat varit bättre planerat och mer uttänkt. Jag borde ha undersökt mer om vilka yrkesgrupper som inkluderades i läromedelsbranschen och

planerat vilka av dessa yrkesgrupper som jag skulle inkludera till studien. Nu var valet av informanter slumpmässigt, vilket även gjorde att två respondenter placerades i två av de tre yrkesgrupperna, vilket inte var den ursprungliga tanken. Planeringen och uttänkandet skulle dock ha kunnat göra studien mer omfattande, vilket i denna studie inte var möjligt p.g.a. tidsbegränsning.

Dataanalys

Analysprocessen var inte problemfri. Att dela in svaren till teman och aspekter var relativt svårt för mig eftersom flera svar innehöll flera olika faktorer. Indelningen försvårades ytterligare då svaren inte var entydiga i sin betydelse och till en del kunde tolkas som delar av flera olika teman eller aspekter. Jag var tvungen att lyssna på de inspelade intervjuerna och läsa transkriberingarna flera gånger, vilket gjorde att jag satte in mig i datamaterialet på en mycket djup nivå och uppfattade dem eventuellt annorlunda än någon annan hade gjort. Under analysprocessen strävade jag även efter att inte tolka svaren för mycket utan istället koncentrerade jag mig på de mest väsentliga delarna i respondenternas uttalanden. Tema- eller aspektfördelningen skulle eventuellt ha kunnat göras genom att tolka svaren i en större bemärkelse, men då skulle risken för feluppfattningar ha höjts.

Tillförlitlighet, trovärdighet, överförbarhet och etik

Denna studie kan anses vara vetenskaplig och anses ha ett värde på basis av att den har en relativt god kvalitet i både tillförlitlighet, trovärdighet, överförbarhet och etik (Guba & Lincoln, 1994). Genom att beakta faktorerna kongruens, precision, objektivitet och konstans har jag höjt tillförlitligheten i studien (Trost, 2010). Kongruensen i undersökningen var säkerligen begränsad i de enskilda intervjuerna på basis av att jag inte ställde flera frågor om de olika visionerna för den finländska läroboken. Orsaken till detta var att erhålla informanternas mest spontana och äkta svar utan att specificera någon fråga. Kongruensen höjdes dock genom att samma frågor ställdes för alla informanter, från vilket nyanser för fenomenet kunde identifieras inom de tre yrkesgrupperna. Precision utfördes genom inspelning och transkribering av intervjuerna.

I denna studie har jag tyvärr inte kunnat vara helt objektiv p.g.a. inverkan av mina föruppfattningar och upplevelser. Jag strävade dock till att vara möjligast neutral under

intervjuerna och analysen. Denna studie kan inte heller antas ha en konstans eftersom svaren inte kan replikeras under en annan tidpunkt. Däremot om studien utförs under en annan tidpunkt skulle forskare kunna undersöka skillnader eller utveckling i svaren.

Trovärdigheten i studien uppnåddes genom både respondentvalidering, grundande data och triangulering (Denscombe, 2016). Inom respondentvalidering har jag vid behov kunnat gå tillbaka till mina respondenter för att kontrollera att det insamlade datamaterialet är sanningsenligt. Studien grundade sig på intervjuer som inspelades, vilket var del av grundande data medan triangulering gjordes i form av att utnyttja konstateranden från det insamlade datamaterialet. Ytterligare genom noggrann beskrivning av alla beståndsdelar över forskningsprocessen höjde jag på trovärdigheten över denna studie.

5.3 Förslag till fortsatt forskning

Angående fortsatt forskning gällande visioner för den finländska läroboken skulle det vara intressant att undersöka endast en yrkesgrupps visioner. Detta skulle ytterligare kunna utvecklas så att studien skulle inkludera t.ex. tiotals aktörer för att få ett mer definitivt svar än vad jag fick i denna studie. I andra hand skulle det vara intressant att inkludera alla eller fler yrkesgrupper inom läromedelsbranschen i en likartad studie. Genom detta skulle man kunna jämföra olika yrkesgrupps visioner. I en likartad framtida studie skulle intervjufrågorna även kunna vara mer specificerade för att få mer djupgående svar av aktörerna och få tydlighet i deras visioner och tankegångar.

Denna studie skulle även kunna upprepas t.ex. om tio år antingen med samma eller andra aktörer och jämföra svaren mellan de två studierna. Jämförelse skulle även kunna ge ett svar på hur nära aktörernas svar var till den faktiska utvecklingen. Slutligen skulle en intressant inriktning kunna vara att undersöka samma eller andra aktörers visioner för hur den finländska läroboken förändrats i och med coronaviruspandemin (Kokkonen & Myöhänen, 11 mars 2020). Pandemin bröt ut i slutskedet av skrivandet av denna studie och orsakade storskaligt distansarbete för både barn, ungdomar och vuxna individer. Detta inverkade mycket på bl.a. lärarnas arbete, vilket jag aktivt följde med på Facebooksidan "Alakoulun aareaitta". Läroboksanvändningen hade tydligt ändrats under en kort tid och på basis av detta skulle en ny forskning vara intressant.

Litteratur

6Aika (u.å.). *6Aika*. Hämtad den 8 april 2020, från <https://6aika.fi/>

Aho, P. (2007). *Oppikirjasta toimiva ja hyvä painotuote – Case: Tehostemestarin käsikirja 1*. Hämtad den 1 mars 2019, från <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/10559/Aho%2C%20Pia.pdf?sequence=2>

Bell, J. (2016). *Introduktion till forskningspedagogik*. Lund: Studentlitteratur.

Bell, W. (1996). *Foundations of futures studies: human science for a new era*. New Brunswick (U.S.A.) and London (U.K.): Transaction Publishers.

Bjarkö, F. (2016). *Husserl och subjektets självständighet. En undersökning av medvetandets relation till världen i Idéer I och Fenomenologins grundproblem*. Hämtad den 9 augusti 2018, från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1065340/FULLTEXT01.pdf>

Bjerede, M. (27 april 2010). *The 21-st-century textbook. Future textbooks could improve update cycles and create feedback loops*. Hämtad den 8 oktober 2018, från <http://radar.oreilly.com/2010/04/the-21st-century-textbook.html>

Bjurwill, C. (1995). *Fenomenologi*. Lund: Studentlitteratur.

Brannon, E. (2003). *Fashion Forecasting*. New York: Fairchild publications, INC.

Brinkkjaer, U. & Høyen, M. (2013). *Vetenskapsteori för lärarstudenter (1: a uppl.)*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, A. (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB. (2: a uppl.).

Dalen, M. (2008). *Intervju som metod*. Glerups.

Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

EDUCAUSE (2012). *7 Things You Should Know About the Evolution of the Textbook*. Hämtad den 8 april 2020, från <https://library.educause.edu/-/media/files/library/2012/4/eli7083-pdf.pdf>

Edwards, R. & Holland, J. (2013). *What is qualitative interviewing?* Hämtad den 17 mars 2020, från http://eprints.ncrm.ac.uk/3276/1/complete_proofs.pdf

Fejes & Thornberg (red.) (2015). *Handbok i kvalitativ analys*. Andra upplagan. Stockholm: Liber

Folkhälsomyndigheten (2017). *Handledning för litteraturöversikter. Förutsättningar och metodsteg för kunskapsframtagande baserat på folklitteratur vid Folkhälsomyndigheten*. Hämtad den 19 mars 2020, från <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/94c7c7cd41ca43b4be207c9b8c78df07/handledning-litteraturoversikter.pdf>

Forskningsetiska delegationen (2009). *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*. Hämtad den 21 mars 2020, från <https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/etiskaprinciper.pdf>

Fryer, W. (u.å.). *eBook Workflow*. Hämtad den 23 maj 2018, från <http://showwithmedia.com/ebook/>

Fuchs, E. & Bock, A. (2018). *The Palgrave Handbook of Textbook Studies*. Palgrave MacMillan Us.

Geber, E. & Lojander-Visapää, C. (2007). *De svenska gymnasierna i Finland. En lägesanalys*. Hämtad den 15 oktober 2018, från https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/46979_gymnasierna_final_21.pdf

Giorgi, A. (1997). *The theory, practice, and evaluation of the phenomenological method as a qualitative research procedure*. *Journal of Phenological Psychoogy*

Gosling, G. (2018). *The History of the Textbook*. Hämtad den 11 juni 2018, från <http://courses.educ.ubc.ca/etec540/May08/goslina/researchtopic/Textbook%20present.html>

Graziano, A. & Raulin, M. (2012). *Research methods. A process of Inquiry*. 8 edition.

Guba, E. & Lincoln, Y. (1994). *Competing paradigms in qualitative reserach*. In Denzin, N. & Linkoln, Y. (red.) (1994). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks: California.

Heikkilä, H. (2015). *Digitoidusta digitaaliseen. Näköiskirjasta hybridiin - oppikirja 2.0:aa etsimässä*. Helsinki: Aalto yliopisto.

Heininen, S. (2012). *Agricola, Mikael (noin 1510–1557)*. Hämtad den 30 augusti 2018, från <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/14>

Hellspång, L. (2001). *Metoder för brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Helsingin opetusvirasto (2017). *Oppikirja - uhka vai mahdollisuus?* Hämtad den 19 mars 2019, från <http://helsinginopetusvirasto.koulublogit.fi/2017/05/05/oppikirja-uhka-vai-mahdollisuus/>

Häkkinen, K. (2002). *Suomalaisen oppikirjan vaihteita*. Helsinki: Suomen tietokirjailijat oy

Pia Grotenfelt

Karvonen, U., Tainio, L. & Routarinne, S. (2017). *Oppia kirjoista. Systemaattinen katsaus suomalaisten persuopetuksen oppimateriaalien tutkimukseen*. Kasvatus & Aika 11 (4) 2017, s. 39–57. Hämtad den 13 mars 2020, från <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/download/68764/30247/>

Kivioja, P. (2019). *Oppikirjojen uusi ulottuvuus*. Mikrobitti 2019:9. s. 44–53

Kokkonen, Y. & Myöhänen, U. (11 mars 2020). WHO: Koronavirusepidemia on muuttunut pandemiaksi. *YLE*. Hämtad den 26 mars 2020, från <https://yle.fi/uutiset/3-11252573>

Kvale, S. & Brinkman, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lag om grundläggande utbildning (1998). *Lag om grundläggande utbildning*. Hämtad den 12 december 2017, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980628>

Lahdenmäki, E. (2015). *Otavan oppikirjoja kolmella eri vuosisadalla*. Hämtad den 22 augusti 2018, från <http://tahdellista.otava.fi/2015/04/otavan-oppikirjoja-kolmella-eri-vuosisadalla/>

Lappalainen, A. (1992). *Oppikirjan historia - kehitys sumerialaisista suomalaisiin*. WSOY

Latvala, E. (2011). *Kylmän sodan historiatiedon muuttuminen oppikirjoissa. Historian oppikirjojen sisällöllisen tiedon muuttuminen ja Lukion opetussuunnitelmien perustiedon lähtökohdat muutokselle*. Hämtad den 19 mars 2020, från https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120023/urn_nbn_fi_uef-20120023.pdf

Lärarnas Riksförbund (2010). *Bokfri skola igen hit*. Skolvärlden 2010:4

Marlow, C. (2005). *Research methods för generalist social work*. Fjärde upplagan. Belmont: Brooks/cole.

Mátyás, E. & Skinnari, K. (2012). *Tulevaisuuden oppimateriaaleja etsimässä*. Hämtad den 5 juni 2018, från <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/40243/tulevaisuuden-oppimateriaaleja-etsimassa.pdf?sequence=1>

Merriam, S. B. (ed.) (2002). *Qualitative research in practice*. San Francisco: Jossey-Bass.

Myyryläinen, M. & Myyryläinen, H. (1998a). *Kansakoulusta peruskouluun*. Hämtad den 5 oktober 2018, från http://materiaalit.internetix.fi/fi/opintojaksot/9historia/kouluhistoria/kansakoulusta_peruskouluun

Myyryläinen, M. & Myyryläinen, H. (1998b). *Oppikoulu ja lukio*. Hämtad den 5 oktober 2018, från

http://materiaalit.internetix.fi/fi/opintojaksot/9historia/kouluhistoria/oppikoulu_ja_lukio

Nelson, J. (2006). *Hur används läroboken av lärare och elever?* Hämtad den 11 juni 2018, från <https://www.journals.uio.no/index.php/nordina/article/viewFile/421/483>

Olsson, H. & Sörensen, S. (2007). *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.

Paksuniemi, M. (2013). *The Historical Background of School System and Teacher Image in Finland*. Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften; New edition

Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Rongas, A. (2013). *Oppikirja luo kantensa*. Hämtad den 5 december 2017, från <http://opeblogi.blogspot.fi/2013/04/oppikirja-luo-kantensa.html>

Rongas, A. & Hintikka, K. A. (2013). *Oppikirja uusiksi - muistiinpanot teemapöydistä 11.4.13*. Hämtad den 5 december 2017, från <https://docs.google.com/document/d/12w1XaEDOWG8C72hhEpplJJk45HMS1Tbz1F3UPmkMlw/pub>

Rosengren, K. & Arvidson, P. (2002). *Sociologisk metodik*. Malmö: Liber.

Seppäläinen, T. (24 maj 2018). *Mielipide: E-oppikirjat eivät toimi opiskelussa - lähes koko joensuulainen koululuokka olisi halunnut paperiset kirjat*. *Karjalainen*. Hämtad den 30 maj 2018, från <https://www.karjalainen.fi/mielipide/item/183460-mielipide-e-oppikirjat-eivat-toimi-opiskelussa-lahes-koko-joensuulainen-koululuokka-olisi-halunnut-paperiset-kirjat>

Skolverket (2006). *Läromedlens roll i undervisningen. Grundskollärares val, användning och bedömning av läromedel i bil, engelska och samhällskunskap*. Hämtad den 15 oktober 2018, från <https://studentportalen.uu.se/uusp-webapp/auth/webwork/filearea/download.action?nodeId=935142&toolAttachmentId=179862>

Suomen tietokirjailijat ry (2009). *Oppikirjojen kirjoittamisesta. Suomen tietokirjailijat ry:n tietopaketti aloitteleville oppikirjantekijöille*. Hämtad den 12 oktober 2018, från https://www.suomentietokirjailijat.fi/media/lomakkeet_julkaisut_tietokirjallisuudenslajit/oppikirjojen_kirjoittamisesta.pdf

Stukát, S. (2012). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svenska Akademien (2020). *Etik*. Hämtad den 21 mars 2020, från <https://svenska.se/so/?id=11730&pz=7>

Tuomikoski, M. (2016). Paperinen kirja on edelleen pop lukiossa – digi ei laske oppimateriaalin hintaa. *YLE*. Hämtad den 13 augusti 2018, från <https://yle.fi/uutiset/3-9065304>

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

UNESCO (2017). *Making textbook content inclusive: A focus on religion, gender, and culture*. Hämtad den 13 mars 2020, från <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247337/PDF/247337eng.pdf.multi>

Utbildningsstyrelsen (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Utbildningsstyrelsen (10 mars 2020). *Biblioteket för öppna lärresurser har öppnat*. Hämtad den 12 mars 2020, från <https://www.oph.fi/sv/nyheter/2020/biblioteket-oppna-larresurser-har-oppnat>

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad den 21 mars 2020, från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Väisänen, O. (2016). ”Miten digikirja voi olla loppu?” Näin kirjakauppa vastaa lukiolaisen vanhemmalle. *tivi*. Hämtad den 13 augusti 2018, från https://www.tivi.fi/Kaikki_uutiset/miten-digikirja-voi-olla-loppu-nain-kirjakauppa-vastaa-lukiolaisen-vanhemmalle-6576530

Wikman, T. (2004). *På spaning efter den goda läroboken. Om pedagogiska texters lärande potential*. Åbo: Åbo Akademis förlag

Wingren (2016). *Folkbildningen i Nykarlebynejden, från ambulerande skola till grundskola*. Hämtad den 14 februari 2018, från http://www.nykarlebyvyer.nu/sidor/texter/prosa/diverse/folkbildning_cew.html

Åbo Akademi. (u.å.). *Transkriberingsregler för studenter och forskare*. Hämtad den 20 september 2019, från Kulturvetenskapliga arkivet Cultura vid Åbo Akademi: <http://web.abo.fi/arkiv/etn/dokument/blanketter/transkribregl.pdf>

Bilagor

Bilaga 1: Brev

Hej!

Jag är klasslärarstuderande från Åbo Akademi och håller på att skriva min pro gradu-avhandling med temat ”Visioner för den finländska läroboken – En kvalitativ framtidsundersökning”. Jag skulle vara väldigt tacksam om ni eller någon inom er organisation skulle kunna delta i min undersökning.

Syftet med min avhandling är att undersöka visioner för den finländska läroboken genom att intervjua personer som arbetar med att utveckla läroböcker.

Som datainsamlingsmetod använder jag mig av intervjuer som kommer att spelas in. En intervju beräknas rätta ungefär 30–60 minuter. Tid och plats för intervju kommer vi överens med informanten. Intervjuerna är konfidentiella och kommer endast att användas i forskningssyfte. Intervjuguiden kan ni läsa här nedan:

Intervjuguide

1. Bakgrund:

1. Hurdan utbildning har du?
2. Inom vilken bransch arbetar du och/eller vem är din arbetsgivare?
3. Hur länge har du jobbat inom läroboksbranschen?
4. Hur har du kommit in i läroboksbranschen?
5. Vad innefattar ditt arbete inom lärobokskonstruktion?

2. Personligt:

6. Hur skulle du beskriva en bra lärobok? Vad grundar sig dina visioner på?
7. Vad är ditt mål i ditt arbete med läroböcker?
8. Upplever du personligen att det skett en förändring i läroböckerna sedan du varit i skolan? Hurdan förändring?
9. Hur tror du personligen att läroboken kommer att se ut i framtiden på kort sikt (om tio år)/ på lång sikt (om 50 år)? Varför tror du så?
10. Vad anser du själv om den utvecklingen som du just beskrev som trolig för läroboken i framtiden? Är den bra eller dålig? Vilka eventuella fördelar och/eller nackdelar kan den ha?

3. Personligt/arbetsgivare:

11. Hur mycket styr organisationen du jobbar för ditt vardagliga arbete?
12. Har du sett någon läroboksutveckling under din tid på organisationen? Hurdan har utvecklingen varit?
13. Har ditt arbete förändrats på något sätt under din tid på organisationen?

Jag hoppas på att ni är intresserade att delta i undersökningen. Vänligen kontakta mig snarast möjligt antingen via e-post eller mobil så kan vi komma överens om intervjutid. Om jag inte hör från er på ett par dagar kontaktar jag er på nytt. I första

Pia Grotenfelt

hand skulle jag vill utföra intervjun ansikte mot ansikte, men vid behov kan vi utföra intervjun även t.ex. via telefon eller Skype.

E-post: [REDACTED]

Mobil: [REDACTED]

Med vänliga hälsningar
Pia Grotenfelt

Bilaga 2: Kirje

Hei!

Olen luokanopettajaopiskelija Åbo Akademista ja olen kirjoittamassa pro gradu - tutkielmaani aiheena ”Visioita suomalaisesta oppikirjasta – Kvalitatiivinen tulevaisuustutkielma” (”Visioner för den finländska läroboken – En kvalitativ framtidsundersökning”). Tutkimuksen kieli on ruotsi, mutta tutkielmaani haluan yhdistää sekä suomen- että ruotsinkielisiä lähteitä. Olisin hyvin kiitollinen, jos te tai joku organisaatiostanne voisi osallistua tutkimukseeni.

Tutkimukseni tarkoituksena on tutkia visioita suomalaisen oppikirjan suhteen haastatteleamalla ihmisiä, jotka työskentelevät oppikirjakehityksen parissa.

Tiedonkeruumenetelmänäni tulen käyttämään haastatteluita, jotka tulen nauhoittamaan. Yksi haastattelu kestää arviolta 30–60 minuuttia. Haastattelun ajasta ja paikasta sovimme tarkemmin haastateltavan kanssa. Haastattelut ovat luottamuksellisia ja niitä käytetään vain tutkimustarkoitukseen.

Haastattelukysymykset on listattu alla:

1. Tausta:

1. Millainen koulutus sinulla on?
2. Millä toimialalla ja/tai mille työnantajalle työskentelet?
3. Kuinka kauan olet työskennellyt oppikirja-alalla?
4. Miten päädyit oppikirja-alalle?
5. Mitä työsi oppikirja-alalla sisältää?

2. Henkilökohtaista:

6. Miten kuvailisit hyvää oppikirjaa? Mihin näkemyksesi perustuu?
7. Mikä on tavoitteesi työssäsi oppikirjojen kanssa?
8. Koetko henkilökohtaisesti, että oppikirjoissa on tapahtunut muutoksia siitä, kun itse kävit koulua? Minkälaisia muutoksia?
9. Miltä arvelet oppikirjan näyttävän tulevaisuudessa lyhyellä aikavälillä (kymmenen vuoden päästä)/pitkällä aikavälillä (50 vuoden päästä)? Miksi luulet niin?
10. Mitä mieltä itse olet juuri kuvaamastasi oppikirjakehityksestä? Onko se hyvää vai huonoa? Mitä mahdollisia etuja ja/tai haittoja sillä voi olla?

3. Henkilö organisaation kontekstissa:

11. Kuinka paljon organisaatio, jolle työskentelet, ohjaa jokapäiväistä työtäsi?
12. Oletko nähnyt oppikirjakehitystä organisaatiossasi ollessasi? Minkälainen kehitys on ollut?
13. Kauanko olet työskennellyt organisaatiossasi? Onko työsi muuttunut jollakin tavalla tänä aikana?

Toivon että olette kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseeni. Pyydän teitä ottamaan minuun yhteyttä mahdollisimman pian joko sähköpostitse tai puhelimitse niin voimme sopia haastatteluajasta. Jos en kuule teistä muutamaan päivään, otan teihin uudestaan yhteyttä. Ensisijaisesti haluaisin suorittaa haastattelun kasvotusten, mutta tarvittaessa voimme suorittaa sen myös puhelimitse tai esim. Skypellä.

Pia Grotenfelt

Sähköposti:

Puh.:

Parhain terveisin

Pia Grotenfelt

Bilaga 3: Intervjuguide

Intervjuguide

Namn: _____

Pseudo namn: _____

Datum: _____

Information:

- Denna intervju är frivillig, vilket betyder att du inte behöver svara på en fråga som du inte är bekväm med.
- I min undersökning använder jag ordet ”lärobok”, med vilket jag menar läroboken som koncept. Detta innefattar både tryckta och digitala format av primärt läromedel som används av läraren och elever och som fungerar som den konkretiserade läroplanen.
- Intervjuerna är konfidentiella och kommer endast att användas för forskningssyfte. De inspelade intervjuerna kommer jag att radera efter att min avhandling blivit godkänd.

1. Bakgrund:

1. Hurdan utbildning har du? (lärare, illustratör...)
2. Inom vilken bransch arbetar du och/eller vem är din arbetsgivare? Om du inte vill ange din arbetsgivare kan du enbart nämna bransch. (t.ex. läroboksförfattare för ett finländskt läroboksförlag.)
3. Hur länge har du jobbat inom läroboksbranschen?
4. Hur har du kommit in i läroboksbranschen?
5. Vad innefattar ditt arbete inom lärobokskonstruktion?

2. Personligt:

6. Hur skulle du beskriva en bra lärobok? Vad grundar sig dina visioner på? (Historisk tillbakablick/egna erfarenheter)
7. Vad är ditt mål i ditt arbete med läroböcker? (vad strävar du efter?)
8. Upplever du personligen att det skett en förändring i läroböckerna sedan du varit i skolan? Hurdan förändring? (T.ex. innehåll, uppgifter, layout, textens utformning, mängden fakta, illustrationer...)
9. Hur tror du personligen att läroboken kommer att se ut i framtiden på kort sikt (om tio år) / på lång sikt (om 50 år)? Varför tror du så? (Motivering av personliga visioner & figur)
10. Vad anser du själv om den utvecklingen som du just beskrev som trolig för läroboken i framtiden? Är den bra eller dålig? Vilka eventuella fördelar och/eller nackdelar kan den ha? (*djup & färg*)

3. Personligt/arbetsgivare:

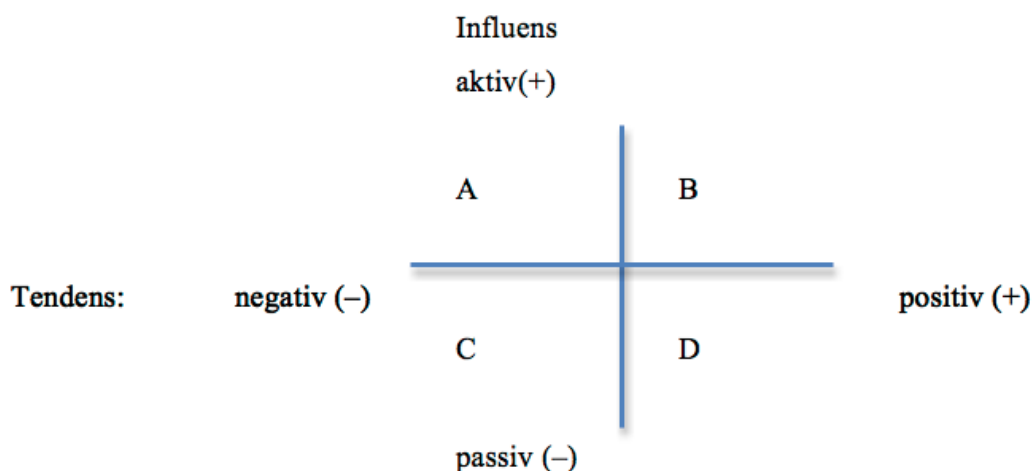
11. Hur mycket styr organisationen du jobbar för ditt vardagliga arbete? (T.ex. Får du vara kreativ och hitta på olika lösningar på egenhand eller bestämmer någon att det du gör måste se ut på ett visst sätt?)
 12. Har du sett någon läroboksutveckling under din tid på organisationen? Hurdan har utvecklingen varit?
 13. Har ditt arbete förändrats på något sätt under din tid på organisationen?
-

För mitt eget intresse:

4. Organisation:

14. Speglar dina egna visioner om framtidens lärobok med organisationens visioner? (Motivering av organisationens visioner)
 15. Får du elevrespons för ditt arbete med läroböcker? Hurdant är det och hur inverkar det på ditt arbete?
-

Optimism och pessimism:

A: Är negativt inställd för framtiden, men tror sig kunna ändra på det negativa som håller på att hända i bästa fall mot en positiv riktning.

B: Är hoppfull för framtiden samt på de egna möjligheterna att kunna förbättra den.

C: Har ingen framtidstro och tror sig inte kunna göra något för en bättre framtid.

D: Har ett positiv förhållande inför framtiden, men tror på att allt kommer att ordna sig utan eget ingripande.

Pricka in visionerna för både (1) 10 år framåt och (2) 50 år framåt.

Bilaga 4: Haastatteluopas

Haastatteluopas

Nimi: _____

Pseudonimi: _____

Päivämäärä: _____

Informaatiota ennen haastattelua:

- Tämä haastattelu on vapaaehtoinen, mikä tarkoittaa, että yhteenkään kysymykseen ei tarvitse vastata, jos ei halua.
- Tutkimuksessani käytän sanaa ”oppikirja”, jolla tarkoitan oppikirjaa konseptina. Tämä sisällyttää sekä painettuja että sähköisiä formaatteja primääristä oppimateriaalista, jota opettajat ja oppilaat käyttävät sekä toimii konkretisoituna opetussuunnitelmana.
- Kaikki vastaukset ovat luottamuksellisia ja niitä käytetään vain tutkimustarkoitukseen. Nauhoitetut haastattelut tulen poistamaan tutkimuksen hyväksymisen jälkeen.

1. Tausta:

14. Millainen koulutus sinulla on? (opettaja, kuvittaja...)
15. Millä toimialalla ja/tai mille työnantajalle työskentelet? Jos et halua mainita työnantajaa niin voit mainita vain toimialan. (esim. oppikirjakirjailija suomalaiselle oppikirjakustantamolle.)
16. Kuinka kauan olet työskennellyt oppikirja-alalla?
17. Miten päädyit oppikirja-alalle?
18. Mitä työsi oppikirja-alalla sisältää?

2. Henkilökohtaista:

19. Miten kuvailisit hyvää oppikirjaa? Mihin näkemyksesi perustuu? (Historiallinen näkemys/oma kokemus)
20. Mikä on tavoitteesi työssäsi oppikirjojen kanssa? (mihin pyrit?)
21. Koetko henkilökohtaisesti, että oppikirjoissa on tapahtunut muutoksia siitä, kun itse kävit koulua? Minkälaisia muutoksia? (Esim. sisältö, tehtävät, ulkoasu, tekstisuunnittelu, faktan määrä, kuvat...)
22. Miltä arvelet oppikirjan näyttävän tulevaisuudessa lyhyellä aikavälillä (kymmenen vuoden päästä)/pitkällä aikavälillä (50 vuoden päästä)? Miksi luulet niin? (Henkilökohtaisen näkemyksen perustelu & kuva)
23. Mitä mieltä itse olet juuri kuvaamastasi oppikirjakehityksestä? Onko se hyvää vai huonoa? Mitä mahdollisia etuja ja/tai haittoja sillä voi olla? (syvyys & väri)

3. Henkilö organisaation kontekstissa:

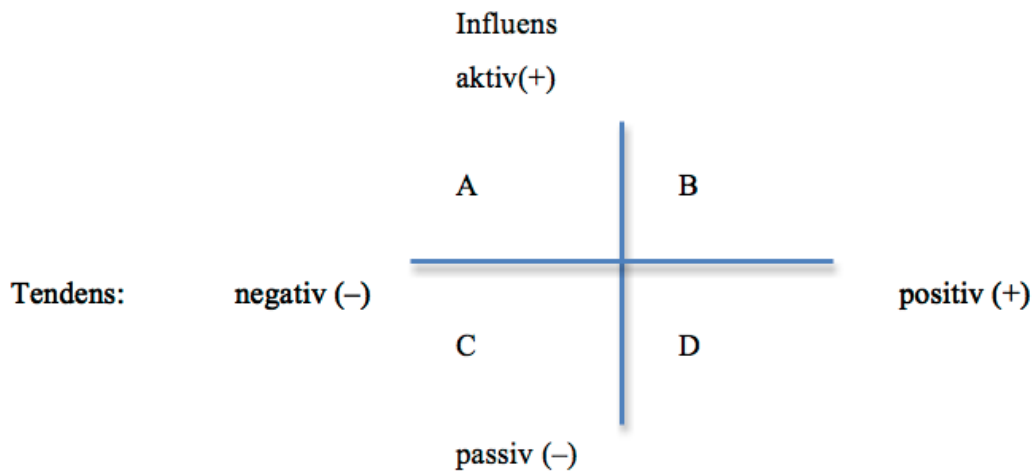
24. Kuinka paljon organisaatio, jolle työskentelet, ohjaa jokapäiväistä työtäsi?
(Esim. Saatko olla luova ja keksiä omia ratkaisuja vai pitääkö joku puolestasi miltä jonkun pitää näyttää?)
25. Oletko nähnyt oppikirjakehitystä organisaatiossa ollessasi? Minkälainen kehitys on ollut?
26. Kauanko olet työskennellyt organisaatiossasi? Onko työsi muuttunut jollakin tavalla tänä aikana?

Oman mielenkiinnon takia haluaisin vielä kysyä:

4. Organisaatio:

27. Miten koet, onko oma visiosi ja organisaation visio lähellä vai kaukana toisistaan? (Onko visiosi yksinomaan omasi, vai yhdistyykö visiosi organisaation visioihin?)
28. Saattko sinä oppilaspalautetta työstäsi? Minkä laista se on ja miten se vaikuttaa työhösi?

Optimismi ja pessimismi:

- A: Negatiivinen näkemys tulevaisuudesta, mutta luulee pystyvänsä muuttamaan negatiivisen tilanteen positiivisempaan suuntaan.
- B: Toiveikas/positiivinen näkemys tulevaisuudesta ja uskoo omiin mahdollisuuksiinsa parantaa sitä.
- C: Negatiivinen näkemys tulevaisuudesta ja omista mahdollisuuksista muuttaa sitä.
- D: Positiivinen näkemys tulevaisuudesta, mutta ei koe pystyvänsä vaikuttamaan siihen.

Sekä (1) 10/ (2) 50 vuoden päästä.